

Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen

Evaluerend onderzoek van het beleid betreffende de
Transparantiebenchmark en de Kristalprijs

Opdrachtgever:
Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

Bart Witmond
Elvira Meurs
Hannah Schutte
Susanne van der Kooij

Rotterdam, 14 februari 2022

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Inleiding	7
1.1 Achtergrond	7
1.2 Doel en vraagstelling	8
1.3 Afbakening van de opdracht	9
1.4 Uitkomsten eerdere evaluatie	10
1.5 Werkwijze	11
1.6 Leeswijzer	12
2. Beleid en instrumenten iMVO	13
2.1 Inleiding	13
2.2 Kabinetsbeleid iMVO	13
2.3 Transparantiebenchmark en Kristalprijs	17
2.4 Proces van de Transparantiebenchmark en Kristalprijs	19
3. De praktijk	23
3.1 Inleiding	23
3.2 Ontwikkeling: stijgers/dalers	23
3.3 Uitvoering in de praktijk	24
3.4 Onderzoek Universiteit Maastricht over duurzaamheid bij grote bedrijven	30
4. Heroriëntatie nieuwe ontwikkelingen	33
4.1 Inleiding	33
4.2 Ontwikkelingen op nationaal niveau	34
4.3 Ontwikkelingen op Europeesniveau	35
4.4 Impact op Nederlandse instrumenten	35
5. Conclusies en aanbevelingen	37
5.1 Inleiding	37
5.2 Bijdrage aan iMVO-beleid	37
5.3 Transparantiebenchmark en Kristalprijs in de toekomst	38
5.4 Aanbevelingen	39
Bijlage 1 - Evaluatiematrix	41
Bijlage 2 - Interviews	43
Interviewronde 1: sleutelspelers	43
Interview ronde 2: organisaties	43
Over Ecorys	44

Samenvatting

Het kabinet voert beleid om het bedrijfsleven duurzaam te laten ondernemen, gericht op het succesvol uitvoeren van bedrijfsactiviteiten en het voorkomen van het schenden van mensenrechten en negatieve milieueffecten door organisaties in binnen- en buitenland. Het kabinet verwacht van organisaties dat zij in Nederland en in hun internationale activiteiten internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (iMVO). iMVO wordt daarmee gezien als een voorwaarde voor duurzame en inclusieve groei.

In het kader van transparantie over het iMVO-beleid worden door het ministerie van Economische Zaken en Klimaat twee instrumenten ingezet. Dit zijn de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs. De Transparantiebenchmark is een onderzoek naar de transparantie van iMVO-verslaglegging onder de circa 500 grootste organisaties in Nederland die op basis daarvan in een ranking gezet worden. Deelnemers krijgen hiermee inzicht in de criteria voor iMVO-verslaglegging, in verbetermogelijkheden wat betreft hun verslaglegging en hoe zij scoren in vergelijking met andere organisaties. De aanname die hierbij gemaakt wordt, is dat transparantie zal leiden tot meer aandacht voor iMVO-beleid binnen organisaties en daarmee de iMVO-prestaties zal verbeteren.

De Transparantiebenchmark vormt in elk oneven jaar de basis voor de zogenaamde Kristalprijs. Deze prijs wordt uitgereikt aan het bedrijf met het meest vernieuwende, transparante iMVO-jaarsverslag. In de even jaren zonder de Transparantiebenchmark wordt de Kristalprijs uitgereikt aan de organisatie met het meest inspirerende voorbeeld van verslaglegging op een specifiek thema.

Dit onderzoek

Het ministerie van EZK heeft Ecorys gevraagd de Transparantiebenchmark en Kristalprijs te evalueren over de periode 2014-2020. Er zijn daarbij zeven onderzoeksvragen geformuleerd, die kunnen worden samengevat in twee hoofdvragen: één gericht op de werking van de instrumenten op dit moment en de ander richting de toekomst:

- Wat is de bijdrage van de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs aan de doelstellingen van het kabinetsbeleid voor iMVO? Kan de effectiviteit worden vergroot?
- Kunnen de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs een rol blijven spelen, gegeven de verwachte nieuwe internationale richtlijn Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)? Welke aanpassingen zijn gewenst?

De evaluatie is uitgevoerd aan de hand van een deskstudie en twee interviewrondes. In de deskstudie zijn openbaar beschikbare documenten geanalyseerd over de opzet en het functioneren van het beleid, de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs. Aanvullend hebben in een eerste interviewronde 11 gesprekken plaatsgevonden met verschillende sleutelspelers (zoals het ministerie van EZK, de Jury en het Panel van Deskundigen). In een tweede interviewronde zijn 16 gesprekken gevoerd met organisaties uit de onderzoeksgroep van de benchmark.

Resultaten

Onderstaand gaan wij in op de belangrijkste resultaten van dit onderzoek:

De Transparantiebenchmark heeft een belangrijke bijdrage geleverd in het agenderen van duurzaamheid

Terugkijkend op de evaluatieperiode kan geconcludeerd worden dat het instrument zeker in de beginperiode waarde had. Denken over duurzaamheid was in de beginjaren nog nieuw en transparantie hierover zat niet in de genen van de organisaties. Door de Transparantiebenchmark is duurzaamheid hoger op de agenda komen te staan, zowel intern (management en toezichthouders) als extern (belanghebbenden).

Relevantie van het instrument is afgenomen

Tegelijkertijd speelt de Transparantiebenchmark zich niet af in een vacuüm. Veel meer beleid en instrumenten hebben er de afgelopen jaren voor gezorgd dat de bewustwording binnen ondernemingen, stakeholders en consumenten op het gebied van maatschappelijk duurzaam ondernemen vergroot is.

De komst van meer (internationale) duurzaamheidsbenchmarks heeft ervoor gezorgd dat de Transparantiebenchmark relatief gezien aan relevantie en doeltreffendheid heeft verloren in de afgelopen periode. De uitkomsten van de Transparantiebenchmark worden minder in de bedrijfsvoering doorgevoerd en er wordt minder naar gevraagd dan andere benchmarks. Hierdoor is het invullen van de Transparantiebenchmark voor veel organisaties minder belangrijk geworden. Er is een relatief grote groep die de Transparantiebenchmark niet zelfstandig invult. Ook is er een groep die niet transparant is over niet-financiële verslagen. De groep achterblijvers is al lang geleden in het proces verloren.

Bedrijfsvoering wordt vrijwel nooit aangepast bij een lage score

Sommige organisaties twijfelen door deze ontwikkelingen openlijk over het voortzetten van de activiteiten voor de Transparantiebenchmark. Er wordt aangegeven dat het instrument veel tijd kost, dat de indicatoren niet altijd relevant gevonden worden en dat er vrijwel niet om gevraagd wordt vanuit de stakeholders of consumenten. Het invullen van de Transparantiebenchmark hangt in hoge mate af van het enthousiasme dat een individuele medewerker heeft voor het deelnemen aan de Transparantiebenchmark. Het goed scoren wordt door bestuurders gewaardeerd vooral met het oog op het imago, maar er volgen minimale consequenties als er minder goed gescoord wordt. De bedrijfsvoering wordt ook niet aangepast als er een mindere score uit de Transparantiebenchmark volgt.

De instrumenten van EZK worden onvoldoende gezien

De evaluatoren vinden het opvallend dat in de officiële beleidsnota's over iMVO-beleid, het onderzoek bij 35 grote Nederlandse beursgenoteerde bedrijven en het advies van de SER de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs niet worden genoemd. Dit kan betekenen dat beleidsmakers en organisaties deze instrumenten niet kennen of onvoldoende van belang achten om deze te noemen (als bouwstenen voor toekomstig iMVO-beleid).

Aanbevelingen: Transparantiebenchmark en Kristalprijs naar de toekomst toe

De toekomst van de Transparantiebenchmark en Kristalprijs is in belangrijke mate afhankelijk van hoe de CSRD concreet wordt uitgewerkt in criteria (dekt de CSRD dezelfde thema's en criteria af als de Transparantiebenchmark?) en hoe de naleving wordt geborgd. Het ministerie van EZK kan voorstellen in Brussel doen over de criteria, het praktisch toepasbaar maken voor de bedrijven en de wijze van borging van CSRD. We zien drie aanvliegroutes voor de toekomst van beide instrumenten en de rol van het ministerie van EZK:

1. Een nieuwe aanvliegroute zonder Transparantiebenchmark

Als het naleven van de CSRD wettelijk verplicht wordt, kan de Transparantiebenchmark worden beëindigd. De CSRD, tezamen met de beschikbaarheid van diverse andere standaarden voor het rapporteren en benchmarken van duurzaamheidsprestaties, zal een toename en behoud van transparantie in verslaggeving voldoende kunnen borgen. Dat betekent dat het ministerie van EZK en RVO de middelen op een andere wijze kunnen inzetten omdat er nog veel inspanningen nodig zijn om het bedrijfsleven voor te sorteren op de transitie voor duurzaamheid. Een belangrijk punt daarbij is het gehoor geven aan het advies van de SER om de Nederlandse bedrijven te ondersteunen bij het implementeren van de Europese regelgeving met praktische instrumenten gericht op kennisuitwisseling.

2. Transparantiebenchmark als instrument behouden

Als de CSRD op basis van vrijwilligheid wordt vormgegeven, heeft behoud van de Transparantiebenchmark toegevoegde waarde in de toekomst. Bij een doelmatige aanpak moeten de criteria van de Transparantiebenchmark in lijn worden gebracht met de CSRD. Op deze manier kan de Transparantiebenchmark ook als waardevolle voorbereiding op de CSRD dienen, met name voor organisaties die nog niet rapporteren. Afhankelijk van de invulling van de criteria van CSRD zou de Transparantiebenchmark nog aanvullende criteria kunnen opnemen en daarmee de rol als aanjager van transparantie behouden. Als besloten wordt door te gaan met het instrument, zijn de administratieve lasten en de overlap met bestaande benchmarks twee punten van aandacht.

3. Voortzetten Transparantiebenchmark tot invoering CSRD

Een tussenvorm van genoemde opties betreft het voortzetten van de Transparantiebenchmark tot een paar jaar na de invoer van de CSRD. Voor de gewenning en naleving van nieuwe regelgeving is vaak een aantal jaar nodig. Dit gegeven kan ervoor pleiten voorlopig met de Transparantiebenchmark door te gaan, tot men aan de CSRD gewend is. De Transparantiebenchmark biedt daarmee een houvast voor organisaties om hun niet-financiële jaarverslag te ontwikkelen en aan te scherpen waar nodig (op basis van de toebedeelde score). Na een aantal jaar kan vervolgens een definitieve keuze over het voortzetten van de Transparantiebenchmark worden gemaakt. Ook hierbij is het van belang dat de criteria van de Transparantiebenchmark worden aangepast aan de criteria van de CSRD en de verplichte wetgeving opnemen.

Aanbevolen wordt om de Transparantiebenchmark over te laten gaan in de uitvoering van de CSRD wat in de praktijk waarschijnlijk betekent dat de Transparantiebenchmark als de CSRD is ingevoerd kan worden beëindigd. De Transparantiebenchmark kan dan met een afsluitend congres in 2022 of 2023 worden beëindigd. Op dat congres kan worden teruggekeken en lessen worden gedeeld. Dan kunnen ook het ministerie van EZK en RVO aangeven hoe ze bedrijven ondersteunen bij de implementatie van CSRD en het opvolgen van het SER-advies over gepaste zorgvuldigheidswetgeving voor duurzame ketens.

Er is een rol voor het ministerie van EZK om samen met brancheorganisaties ondersteuning te bieden in het voldoen aan de CSRD-wetgeving en een community op te zetten waarbij er van elkaar geleerd kan worden. Bijvoorbeeld door het periodiek organiseren van workshops, expertsessies en/of trainingen, organisaties uitnodigen om kennis te delen en de dialoog met elkaar aan te gaan. De focus kan hiermee verschuiven van de koplopers naar de achterblijvers die aan de CSRD moeten gaan voldoen. Een bijkomend voordeel hiervan is dat de consistentie in rapportering daarmee gestimuleerd blijft worden. Helderheid creëren over de richtlijnen en een harmonisatie van de jaarverslagen zijn daarbij van belang.

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

Nationaal beleid

Het kabinet voert beleid om het bedrijfsleven duurzaam te laten ondernemen. Dit beleid richt zich op het voorkomen van het schenden van mensenrechten en het voorkomen van negatieve milieueffecten door organisaties in binnen- en buitenland. Het kabinet verwacht van organisaties dat zij in Nederland en in hun internationale activiteiten Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (iMVO). iMVO wordt daarmee gezien als een voorwaarde voor duurzame en inclusieve groei.¹

Er zijn meerdere ministeries actief op het beleidsterrein iMVO. Het ministerie van Buitenlandse Zaken, waaronder de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS) zet zich in op het bevorderen van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) onder het Nederlandse bedrijfsleven, om daarmee de duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen te stimuleren.² Dit doet zij onder andere door de inzet van iMVO-convenanten, die samenwerking tussen bedrijven, overheid, vakbonden en maatschappelijke organisaties stimuleren om misstanden zoals uitbuiting, dierenleed of milieuschade te voorkomen. Overigens hebben volgens een evaluatie de convenanten meerwaarde, maar wordt hiermee slechts een klein deel van de bedrijven bereikt³.

Het ministerie van Economische Zaken en Klimaat staat ook voor een duurzaam en ondernemend Nederland. In samenwerking met betrokken partijen, zet het ministerie in op verduurzaming en vernieuwing van de Nederlandse economie.⁴ Om lange termijn duurzame economische ontwikkeling te genereren is transparantie over bedrijfsvoering essentieel. Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen wordt daarbij gezien als een wezenlijk deel van ondernemerschap. *“Betrokkenheid van bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties is cruciaal voor het ontwikkelen van een effectief en gedragen MVO-beleid”*.⁵ Andersom ziet het bedrijfsleven een belangrijke rol voor de overheid om duurzame veranderingen te stimuleren.⁶

In het kader van transparantie over het iMVO-beleid worden door het ministerie van Economische Zaken en Klimaat onder andere de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs uitgevoerd. De Transparantiebenchmark is een onderzoek naar de transparantie van iMVO-verslaggeving onder de circa 500 grootste bedrijven. Hierdoor leren deelnemers over de criteria voor maatschappelijke verslaggeving. Ook krijgen deelnemers inzicht in verbetermogelijkheden en zien ze hun score in vergelijking met andere organisaties. De Transparantiebenchmark vormt normaal gesproken, in elk oneven jaar, de basis voor de Kristalprijs. Deze prijs wordt uitgereikt aan het bedrijf met het meest vernieuwende, transparante iMVO-jaarverslag. Het doel van de Kristalprijs is een stimulans te zijn van iMVO-verslaggeving en (verdere) professionalisering van de kwaliteit en de transparantie van iMVO-verslaggeving. In de even jaren zonder de Transparantiebenchmark wordt de Kristalprijs uitgereikt aan de organisaties met het meest inspirerende voorbeeld van verslaggeving op een specifiek thema.

¹ <https://www.rvo.nl/onderwerpen/internationaal-ondernemen/kennis-en-informatie/maatschappelijk-verantwoord-ondernemen-mvo-het-buitenland/informatie>

² Vaststelling van de begrotingsstaat van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII) voor het jaar 2021

³ Koninklijk Instituut voor de Tropen (KIT), 2020. Rapport evaluatie IMVO convenanten.

⁴ Rijksbegroting https://www.rijksbegroting.nl/2019/voorbereiding/begroting.kst248548_5.html

⁵ Kamerbrief voorgang IMVO (21 februari 2020)

⁶ Verslag online Kristal event 20 jaar MVO in Nederland (17 november 2020).

Internationale kaders

De OESO-richtlijnen en *UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPs)* vormen de uitgangspunten voor het Nederlandse iMVO-beleid en maken duidelijk wat de overheid verwacht van organisaties bij het internationaal zaken doen op het gebied van iMVO. Ze bieden handvatten voor organisaties om hun internationale ketens in kaart te brengen en risico's hierin te voorkomen, aan te pakken en hierover te communiceren. Risico's zijn bijvoorbeeld mensenrechtenschendingen, zoals gedwongen arbeid, uitbuiting en milieuvervuiling.⁷

Er bestaat een bindende verplichting voor de deelnemende landen om de richtlijnen te implementeren. De normen uit beide richtlijnen zijn juridisch niet bindend. Toch heeft de Nederlandse overheid onderstaande taken op zich genomen op het gebied van iMVO⁸:

- Zorgen dat de kaders voor iMVO helder zijn en dat bedrijven daarover worden voorgelicht;
- Het bevorderen van een gelijk speelveld voor Nederlandse ondernemers;
- Het aanspreken van andere overheden op hun verantwoordelijkheden, onder meer via economische diplomatie;
- Het bevorderen van transparantie en stakeholderdialoog;
- Het geven van het goede voorbeeld, zoals via het duurzaam inkopen beleid.

Deze OESO-richtlijnen hebben een effect gehad op de wijze waarop bedrijven rapporteren over hun prestaties. In de jaarrekening staan de financiële prestaties centraal. Deze worden sinds jaar en dag opgesteld en er is een wettelijke verplichting om deze jaarrekening bij de Kamer van Koophandel te deponeren. Deze zijn, onder andere door invloed van de OESO-richtlijnen, druk vanuit de maatschappij en door de Transparantiebenchmark, veranderd in rapportage over maatschappelijke prestaties. De niet-financiële verslaglegging is een steeds belangrijker rol in de verslaglegging gaan spelen.

Er zijn verschillende internationale richtlijnen opgesteld om aan deze verslaglegging te voldoen, zoals van het Global Reporting Initiative (GRI), de International Integrated Reporting Council (IIRC), de OESO-richtlijnen voor Multinationale Organisaties en de EU-Richtlijn bekendmaking niet-financiële informatie en diversiteit.

1.2 Doel en vraagstelling

Het ministerie van EZK heeft om een evaluatie van twee instrumenten gevraagd, die voor iMVO worden ingezet en zich richten op maatschappelijke verslaglegging. Doel van deze evaluatie is om lessen te trekken of beide instrumenten moeten worden gehandhaafd en of er aanleiding is om aanpassingen aan te brengen. Er zijn zeven onderzoeksvragen geformuleerd. Deze kunnen samengevat worden in twee hoofdvragen. De eerste vraag gaat over de werking van de instrumenten op dit moment:

Wat is de bijdrage van de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs aan de doelstellingen van het kabinetsbeleid voor iMVO? En kan de effectiviteit worden vergroot?

De tweede vraag richt zich op de toekomst:

Kunnen de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs een rol blijven spelen, gegeven de nieuwe internationale richtlijn Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)? En welke aanpassingen zijn gewenst?

⁷ Van voorlichten tot verplichten, ministerie van BZK (2020).

⁸ Beleidsbrief 'Maatschappelijk Ondernemen Loont', ministerie van EZK (2013).

Er zijn door het ministerie van EZK zeven onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Op welke wijze en in welke mate dragen de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs (TB en KP) bij aan de doelstellingen van het kabinetsbeleid voor iMVO en duurzaamheidsbeleid in brede zin? Is dit in lijn met onder meer de doelstelling vooraf en de beleidstheorie?
2. In welke mate worden de doelstellingen van de TB en de KP behaald om inzichtelijk te maken hoe transparant ondernemingen rapporteren over hun iMVO-beleid en om bedrijven te stimuleren van elkaar te leren op dit terrein? Draagt de TB daarmee bij aan het internaliseren van *due diligence* in verslaglegging en een toegenomen inzicht in financiële, commerciële en maatschappelijke resultaten van de onderneming?
3. In welke mate is Nederland, mede met het iMVO-beleid, de TB en KP, op dit moment al voorbereid op de invoering van de wijzigingen van de NFI-richtlijn en/of andere EU iMVO wetgeving die zien op iMVO vereisten?
4. Is te voorzien tot welke beleidswijzigingen met betrekking tot de TB en de KP de aanpassing van de NFI-richtlijn met een iMVO rapportageplicht zal leiden?
5. Op welke wijze kunnen de TB en de KP effectiever bijdragen aan de (brede) hoofddoelen van het iMVO kabinetsbeleid en de verschillende beleidsinstrumenten daarbinnen (navolgings-doelstelling met betrekking tot de OESO-Richtlijnen en de hieraan verbonden 90% doelstelling, iMVO convenanten, MVI-Overheidsaankopen). Hoe is het gedrag van bedrijven (ook die bedrijven die nu niet rapporteren) te beïnvloeden?
6. Op welke wijze kunnen deze instrumenten bijdragen aan het bredere beleid gericht op duurzame economische groei met doelstellingen in relatie tot de domeinen sociaal, milieu en economie en specifiek het bedrijfsleven-beleid? Hoe kan bijvoorbeeld het thema transparantie klimaat 2021 bijdragen aan relevante dossiers (klimaat, iMVO, bedrijvenbeleid in de volle breedte)?
7. Vragen omtrent de organisatie en processen gericht op totstandkoming van de TB en KP:
 - a. Op welke wijze dragen de TB en KP bij aan het formuleren, uitvoeren en communiceren van hun iMVO-beleid? In welk mate zijn organisatie en processen gericht op totstandkoming van in dat kader efficiënt en effectief? Welke aanbevelingen ziet de onderzoeker om de (mogelijke) bijdrage van de TB en KP aan de bedrijfsstrategie te versterken?
 - b. Wat betekent de hernieuwing van de Europese Non Financial Reporting Directive (NFRD, in het Nederlands 'Richtlijn Niet-financiële Informatie (NFI)) en de komst van de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) die in de komende periode zal worden ingevoerd – potentieel - mogelijk voor -de uitvoering van- het beleid?
 - c. Tot welke aanbevelingen leiden de antwoorden op deze vragen met betrekking tot de doelstellingen en de organisatie en uitvoering van de TB en de KP en met betrekking tot de positionering in het bedrijvenbeleid van deze instrumenten?

Op basis van de onderzoeksvragen hebben wij een Evaluatiematrix ontwikkeld, waarbij een onderverdeling gemaakt is naar sub-vragen met bijbehorende beoordelingscriteria en databronnen. Deze is opgenomen in bijlage 1.

1.3 Afbakening van de opdracht

De uitgangspunten voor afbakening van het onderzoek zijn als volgt:

Evaluatieperiode is de periode 2014 tot aan nu

De voorgaande evaluatie is opgeleverd aan het einde van 2013 en bestreek de periode tot en met september 2013. Voorliggende evaluatie bekijkt de periode vanaf 2014 tot aan nu. Hiermee wordt de periode vanaf de voorgaande evaluatie tot aan het heden afgedekt.

Transparantiebenchmark en de Kristalprijs

De Transparantiebenchmark en Kristalprijs zijn nauw met elkaar verbonden. In deze evaluatie worden zij vooral in combinatie met elkaar beoordeeld (als één instrument). Daarbij is wel aandacht voor de specifieke aspecten van beide instrumenten.

Wetenschap dat het iMVO-beleid vanuit BZ onvoldoende effectief geweest is

Ondanks de vele goede stappen die door veel bedrijven worden gezet, blijkt uit eerdere evaluaties (o.a. 2020) dat het iMVO-beleid tot nu toe onvoldoende effectief is; er zijn nog te weinig Nederlandse bedrijven die ondernemen in lijn met de internationale OESO-richtlijnen. Aanvulling en aanscherping van de iMVO-maatregelen is daarom nodig volgens het ministerie van BZ.⁹ Hier zijn diverse initiatieven voor gestart, zoals de nieuwe beleidsnota 'Van voorlichten tot verplichten'. De rol van de Transparantiebenchmark en Kristalprijs hierbinnen is op dit moment nog niet eerder onderzocht.

Focus doeltreffendheid (effectiviteit) van de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs

De focus van het onderzoek zal liggen op de rol die de Transparantiebenchmark en Kristalprijs binnen het bereiken van de iMVO-doelstellingen hebben gespeeld. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar de positie van de koplopers en de effecten die daar behaald zijn, maar zal er ook speciale aandacht zijn voor de achterblijvers en de mogelijkheden om hen mee te nemen. Ook zullen we kort aandacht besteden aan opvallende stijgers of dalers over de jaren heen.

Geen focus op de doelmatigheid (efficiëntie)

In dit onderzoek zijn de bestede tijd en middelen voor de uitvoering van de Transparantiebenchmark en Kristalprijs meegenomen. In de analyse ligt de focus echter niet op doelmatigheid en efficiëntie van de instrumenten, maar worden deze onderwerpen wel integraal meegenomen als onderdeel van de brede evaluatie. Informatie over bestede tijd en middelen zijn bijvoorbeeld meegenomen in de vorm van verbeterpunten op het gebied van doelmatigheid.

Een blik vooruit en inzicht in nieuwe wetgeving

Er komt nieuwe Europese wetgeving aan door de vernieuwing van de NFI-richtlijnen in de vorm van de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD). De relatie tussen de Europese wetgeving en wat dit betekent voor de (toekomst van de) Transparantiebenchmark en Kristalprijs wordt meegenomen in dit onderzoek. Ook de relatie met ander beleid (bijvoorbeeld vanuit het ministerie van Buitenlandse Zaken) wordt meegenomen. Uitgangspunt zal hierbij zijn een beknopte deskstudie en interviews met direct betrokkenen.

De doorwerking (impactmeting) vindt plaats door bedrijven te bevragen over de doorwerking

De doorwerking van het beleid ook richting de gebruikers van de jaarverslagen van de bedrijven wordt niet als zodanig bij de doelgroep (gebruikers) onderzocht. Wel worden de opstellers van de jaarverslagen (de desbetreffende bedrijven) gevraagd om hun inzicht in het gebruik door deze stakeholders in te schatten.

1.4 Uitkomsten eerdere evaluatie

Sinds de start van de Transparantiebenchmark is de benchmark aan diverse veranderingen onderhevig geweest. In 2013 is een eerste evaluatie uitgevoerd door B&A consulting in opdracht van het ministerie van EZK. De evaluatie in 2013 concludeerde dat de Transparantiebenchmark een effectief en efficiënt instrument is, dat een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de toename van transparantie in maatschappelijke verslaglegging. Ook zagen de onderzoekers een positieve bijdrage op het iMVO-beleid van organisaties en binnen sectoren. Er kwamen drie verbeterpunten uit dit onderzoek:

- Het verwijderen van de MKB-groep uit de onderzoeksgroep;
- Meer aandacht voor materialiteit in de (nieuwe) criteria;
- Het intensiveren van de huidige stimuleringsstrategie gericht op de laag-scorende bedrijven.

⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken: Van voorlichten tot verplichten. Een nieuwe impuls voor internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Op basis van deze conclusies zijn in 2014 aanpassingen uitgevoerd in de criteria en doelgroep (zie onderstaande tabel). Deze studie richt zich op de periode vanaf de evaluatie (> 2014) en rekt twee additionele fases mee.

Tabel 1.1 Tijdlijn van de relevante ontwikkelingen omtrent de Transparantiebenchmark en Kristalprijs

Fase*	Jaartal	Relevante ontwikkeling Transparantiebenchmark en Kristalprijs
Lancering (2004-2006)	2004	Start Transparantiebenchmark voor ondernemingen en maatschappelijke organisaties
	2006	Alleen naar ondernemingen in verband met overlap transparantieprijs voor MO
Voortzetting (2006-2010)	2007	Herziening criteria om beter aan te sluiten bij de ontwikkelingen van iMVO-verslaglegging
	2008	Benchmark opengesteld voor ondernemingen die op vrijwillige basis willen deelnemen en het self-assessment geïntroduceerd
	2009	Deelname universiteiten
Verbreding (2010-2013)	2010	Uitbreiding doelgroep naar 473 bedrijven en instellingen Aanvullende taken voor het panel: beoordeling van top 20 en correspondentie met ondernemingen E-tool geïntroduceerd voor de self-assessment Start van de Kristalprijs
	2013	Evaluatie Transparantiebenchmark (B&A groep)
Focus (2014-2019)	2014	MKB uit de onderzoeksgroep gehaald op basis van uitkomsten evaluatie Herziening criteria op basis van de evaluatie, de IIRC en de nieuwe generatie richtlijnen vanuit het Global Reporting Initiative (G4)
iMVO (2019-2021)	2019	Herziening criteria om beter aan te sluiten bij de ontwikkelingen van iMVO-verslaglegging. Het internationale groepsverslag waar een Nederlandse dochteronderneming deel van uitmaakt, wordt getoetst aan de EU-richtlijn inzake niet-financiële verslaggeving.

* In de tabel zijn de fases uit de evaluatie (2013, B&A consulting) gehanteerd. Deze studie richt zich op de periode vanaf de evaluatie (> 2014), in het grijs gemarkeerd.

1.5 Werkwijze

Tijdens dit onderzoek hebben wij gebruik gemaakt van een deskstudie, aangevuld met twee interviewrondes.

Via een deskstudie zijn de openbaar beschikbare documenten over het functioneren van het beleid, de benchmark en de prijs geïventariseerd. In de praktijk blijkt regelmatig dat de oorspronkelijke set van documenten voortbouwt op of verwijst naar andere documenten. Vervolgens zijn ook de 'tweede ronde' documenten opgevraagd (vanuit onder andere de interviews), gelezen en verwerkt. Ook nemen wij het recent uitgevoerde onderzoek van de Universiteit Maastricht over duurzame strategie en rapporteren mee, getiteld 'Sustainability embedding practices in Dutch listed companies'.¹⁰

Tijdens de eerste interviewronde spraken wij met 19 sleutelspelers die betrokken zijn bij de uitvoering van het beleid in 11 verschillende gesprekken. We hebben daarbij tevens gebruik gemaakt van de inhoudelijke expertise van de leden van de begeleidingscommissie. In bijlage 2 is een lijst met gesproken partijen opgenomen.

¹⁰ Rob Bauer, Tereza Bauer, Mieke Olaerts, Constantijn van Aartsen, Maastricht Universiteit, 2021.

Bij de tweede interviewronde lag de focus op een selectie van organisaties uit de onderzoeksgroep van de benchmark. Uit alle sectoren is minimaal één bedrijf benaderd (afhankelijk van de grootte van de sector zijn meerdere partijen benaderd). Daarnaast heeft een selectie plaatsgevonden op basis van de score (over de jaren heen) van de organisaties. Zo hebben wij koplopers, achterblijvers, stijgers/ dalers en o-scoorders benaderd en gesproken. Ook zijn zowel internationale als nationale opererende organisaties meegenomen. De lijst met benaderde partijen is voorgelegd aan RVO.

Er zijn in totaal 32 partijen benaderd waarvan 16 hebben toegestemd met een interview. In bijlage 2 is een lijst met deelnemende organisaties opgenomen. Alle partijen hebben voor het interview een algemene interviewleidraad ontvangen die de richting van het gesprek aangaf.

Tabel 1.2 Aantal gesproken partijen en hun positie in de Transparantiebenchmark

Positie in Transparantiebenchmark	Aantal gesproken partijen*
Koploper	8
Nieuwkomer	3
Stijger	2
Daler	1
0-scoorder	2

1.6 Leeswijzer

De opbouw van dit rapport is als volgt:

- **Hoofdstuk 1** geeft als inleiding informatie over de achtergrond van de opdracht, de onderzoeksvragen, het doel van dit onderzoek en de gehanteerde werkwijze.
- In **hoofdstuk 2** wordt het Nederlandse beleid voor iMVO beknopt toegelicht en is een beschrijving opgenomen over de instrumenten Transparantiebenchmark en Kristalprijs.
- In **hoofdstuk 3** wordt gerapporteerd over hoe de Transparantiebenchmark en Kristalprijs in de praktijk werken.
- **Hoofdstuk 4** focust zich op de nieuwe ontwikkelingen en de betekenis voor de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs.
- In **hoofdstuk 5** geven wij onze conclusies en aanbevelingen.

2. Beleid en instrumenten iMVO

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt het beleid voor iMVO beknopt toegelicht. Vervolgens worden de instrumenten Transparantiebenchmark en Kristalprijs toegelicht. Daarmee wordt de basis gelegd om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag:

Op welke wijze en in welke mate dragen de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs (TB en KP) bij aan de doelstellingen van het kabinetsbeleid voor iMVO en duurzaamheidsbeleid in brede zin? Is dit in lijn met onder meer de doelstelling vooraf en de beleidstheorie?

De vier sub-vragen zijn:

- Wat is het kabinetsbeleid voor iMVO?
- Wat is het duurzaamheidsbeleid van de overheid in brede zin?
- Wat waren de doelstellingen vooraf?
- Hoe ziet de beleidstheorie eruit?

2.2 Kabinetsbeleid iMVO

OESO-richtlijnen en UN Guiding Principles on Business and Human Rights

Het Nederlandse iMVO-beleid is gebaseerd op de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UN Guiding Principles) en de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen (OESO-richtlijnen). Het kabinet verwacht van bedrijven dat zij in Nederland en in hun internationale activiteiten Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen. Er zijn hiervoor richtlijnen vanuit de OESO opgesteld. Deze richtlijnen zijn kaderstellend voor het Nederlandse iMVO-beleid en maken duidelijk wat de overheid verwacht van bedrijven bij het internationaal zaken doen op het gebied van iMVO. Ze bieden handvatten voor bedrijven hoe met kwesties om te gaan zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid en milieu.¹¹

Het doel van de OESO-richtlijnen is:

‘Te waarborgen dat de activiteiten van multinationale ondernemingen in overeenstemming met het overheidsbeleid zijn, het wederzijds vertrouwen tussen ondernemingen en de samenlevingen waarin zij actief zijn te verstevigen, het investeringsklimaat voor buitenlandse ondernemingen te verbeteren en de bijdrage van multinationale ondernemingen aan duurzame ontwikkeling te vergroten.’¹²

Daarbij stimuleren de richtlijnen de positieve bijdragen die multinationale ondernemingen aan economische, ecologische en sociale vooruitgang kunnen leveren, en tegelijkertijd het minimaliseren van de problemen waartoe hun activiteiten kunnen leiden. Oftewel, bedrijven handelen met gepaste zorgvuldigheid of ‘due diligence’. De richtlijnen richten zich op de volgende thema’s: (transparante) informatieverstrekking, mensenrechten, arbeidsomstandigheden, milieu, corruptie, consumentenbelangen, wetenschap en technologie, mededinging en belastingen.

De Nederlandse overheid heeft zich gecommitteerd aan het naleven van deze internationale richtlijnen voor iMVO. Ondanks dat de richtlijnen normen bevat die juridisch niet-bindend zijn, bestaat er wel een bindende verplichting voor de deelnemende landen om de richtlijnen te implementeren. Dat betekent dat onderwerpen uit de richtlijnen gedekt worden door nationaal recht en/of internationale verplichtingen.

¹¹ <https://www.oesorichtlijnen.nl/>

¹² <https://www.oesorichtlijnen.nl/documenten/brochure/201/12/8/volledige-tekst-oeso-richtlijnen>

Daarom stimuleert de Nederlandse overheid sinds 2013 vrijwillige toepassing daarvan door Nederlandse ondernemingen. Goed om te beseffen is dat op dit moment ruim een derde van de grote bedrijven in Nederland de OESO-richtlijnen onderschrijft. De overheid heeft als doelstelling dat 90% van alle grote bedrijven zich uiterlijk in 2023 aan de OESO-richtlijnen houdt.

Regeringen kunnen bevordering van iMVO stimuleren door de toepassing en bevordering van normen en maatregelen die een duurzame ontwikkeling te ondersteunen, een effectief beleidskader te stellen en de efficiëntie en doelmatigheid van de activiteiten van de overheidssector te waarborgen. Een voorbeeld van een maatregel die de Nederlandse overheid hanteert: als een onderneming overheidssteun wil ontvangen bij internationaal ondernemen, moet worden aangetoond dat de OESO-richtlijnen gehandhaafd worden.

Beleidsnota Van Voorlichten tot Verplichten

Vanaf het begin van de 21e eeuw, begint iMVO zich te manifesteren op de politieke agenda. Onder andere de SER zet zich in voor de periodieke verslaglegging door bedrijven op het gebied van iMVO. Het kabinet onderschrijft dit en voert diverse maatregelen in, zoals het Kenniscentrum iMVO en iMVO-inkoopprocedure door de overheid. Volgens het kabinet is het nastreven van transparantie door bedrijven over de maatschappelijke aspecten van hun activiteiten een belangrijke voorwaarde voor hun imago en hun maatschappelijke acceptatie. De overheid stimuleert de bedrijven die internationaal zaken doen, dit op een maatschappelijk verantwoorde manier te doen. Hiervoor heeft de Rijksoverheid internationale iMVO bevorderende maatregelen opgesteld, die verplichten, voorlichten, vergemakkelijken, verleiden en voorwaarden stellen.¹³ Het vigerende beleid op het gebied van iMVO is beschreven in de beleidsnota 'Van Voorlichten tot Verplichten' (2020).

Vrijwillige maatregelen

"De Nederlandse overheid heeft iMVO-beleid ingericht om bedrijven te stimuleren de internationale normen na te leven en mensenrechten te eerbiedigen. Het beleid kent voornamelijk vrijwillige maatregelen. Twee belangrijke componenten hiervan zijn het stimuleren van sectorale samenwerking door middel van iMVO-convenanten en het bevorderen dat nagenoeg alle grote bedrijven in Nederland de OESO-richtlijnen onderschrijven als referentiekader voor hun internationale activiteiten (de zogenaamde 90-procent doelstelling)."

Bron: Beleidsnota Van Voorlichten tot Verplichten, Rijksoverheid 2020

Ten behoeve van deze nieuwe beleidsnota heeft een evaluatie plaatsgevonden van het Nederlandse iMVO-beleid. Daaruit blijkt dat het bestaande iMVO-beleid onvoldoende effectief is: er zijn nog te weinig Nederlandse bedrijven die ondernemen in lijn met de internationale OESO-richtlijnen. Het kabinet beschrijft in de beleidsnota 'Van Voorlichten tot Verplichten' (2020) het iMVO-beleid voor dat bestaat uit een mix van maatregelen. Een (Europese) verplichting kan bijdragen aan een gelijk spelveld onder Nederlandse bedrijven, omdat ook achterblijvers moeten gaan voldoen aan de OESO-richtlijnen. Ook bedrijven zelf geven aan te verwachten dat wetgeving op het gebied van due diligence en transparantie in de toekomst een belangrijke invloed op het gedrag zal hebben, met name op de achterblijvers.¹⁴

¹³ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/internationaal-maatschappelijk-verantwoord-ondernemen-imvo/bevorderen-internationaal-maatschappelijk-verantwoord-ondernemen>

¹⁴ iMVO-maatregelen in bedrijfs perspectief, The Terrace (2020).

Dwingende maatregelen bezien

In het regeerakkoord 'Vertrouwen in de Toekomst' is het kabinet ten aanzien van IMVO het volgende overeengekomen: "De IMVO-convenanten worden voortgezet. Na twee jaar wordt bezien of en zo ja, welke dwingende maatregelen genomen kunnen worden." De minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking heeft daarom het beleid geëvalueerd, onderzocht of vernieuwing van het Nederlandse IMVO-beleid nodig is en verkend welke (dwingende) maatregelen daarbij genomen kunnen worden."

Bron: Beleidsnota Van Voorlichten tot Verplichten, Rijksoverheid 2020

Het kabinet wil inzetten op een doordachte mix van maatregelen om iMVO te bevorderen. In de beleidsnota staat dat de doordachte mix kan worden gecategoriseerd volgens het 5V-model van AEF (Verplichten, Voorwaarden stellen, Verleiden, Vergemakkelijken en Voorlichten). Bij een toekomstige wettelijke verplichting op het gebied van gepaste zorgvuldigheid en transparantie in consultaties met belanghebbenden genoemd. Daar wordt van verwacht dat deze verplichting in de toekomst een belangrijke invloed op het gedrag van bedrijven zal hebben. De invoering van een brede, gepaste zorgvuldigheidsverplichting (internationale term: due diligence) bij voorkeur op Europees niveau is daarbij een kernelement. Uit de consultatie voorafgaand aan de beleidsnota is naar voren gekomen dat de visies over de effectiviteit van een rapportageverplichting op het uitvoeren van gepaste zorgvuldigheid door bedrijven uiteen lopen. De minister van BHOS heeft op dit punt in april een adviesaanvraag aan de SER gestuurd. Dit advies is in oktober 2021 verschenen en wordt in hoofdstuk 4 bij nieuwe ontwikkelingen behandeld.

Opvallend is dat in de beleidsnota de instrumenten van het ministerie van EZK, de Transparantiebenchmark en Kristalprijs niet worden genoemd.

Doelstellingen van het kabinetsbeleid voor iMVO

De overheid verwacht dat 90% van de grote bedrijven zich uiterlijk in 2023 aan de OESO-richtlijnen houdt en dit openbaar bekend maakt, bijvoorbeeld in het jaarverslag of op de website. De overheid informeert en stimuleert deze bedrijven de 90% doelstelling na te komen, door bijvoorbeeld succesverhalen en praktische informatie over de doelstelling te bieden.¹⁵

Bedrijven moeten in Nederland en internationale activiteiten Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen. De bedrijven moeten transparant zijn over hun iMVO-beleid en moeten hierover rapporteren in hun financiële en niet-financiële verslaglegging, met inachtneming van de OESO-richtlijnen. In het kader van het iMVO-beleid zijn twee beleidsinstrumenten opgericht die iMVO verslaglegging moeten stimuleren: de Transparantiebenchmark (2004) en de Kristalprijs (2010).

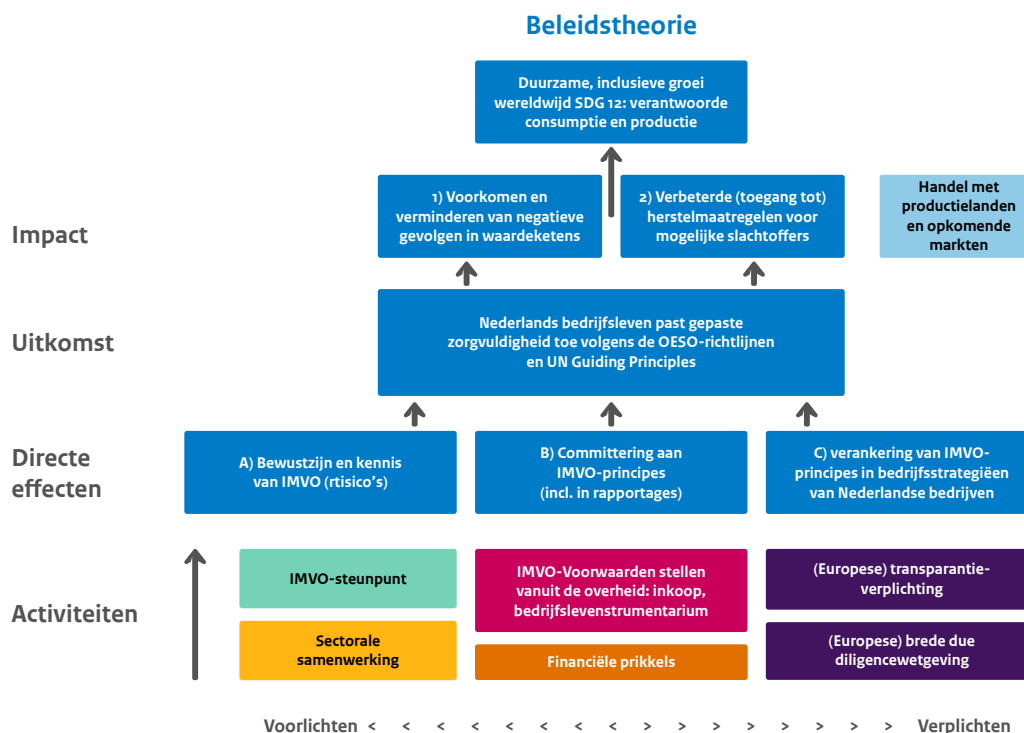
Onder andere via haar iMVO-beleid geeft de overheid invulling aan de OESO-richtlijnen en de UN Guiding Principles met de ambitie: *'Nederlands bedrijfsleven past gepaste zorgvuldigheid toe volgens de OESO-richtlijnen en de UN Guiding Principles'*. Het doel van iMVO-beleid is dat *"bedrijven verantwoordelijkheid nemen om negatieve gevolgen van hun activiteiten, producten of diensten te voorkomen, te stoppen of te beperken. Het iMVO-beleid is onderdeel van de bredere kabinetsaanpak gericht op het verduurzamen van internationale waardeketens en het behalen van de duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's)"*. Het IMVO-beleid stuurt daarmee aan op:

- Toenemend bewustzijn over en kennis van iMVO-principes en iMVO risico's;
- Toenemend commitment aan deze principes (inclusief in rapportages);
- Betere verankering van iMVO-principes in de bedrijfsstrategieën van het Nederlandse bedrijfsleven.¹⁶

¹⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/internationaal-maatschappelijk-verantwoord-ondernemen-imvo/bevorderen-internationaal-maatschappelijk-verantwoord-ondernemen>

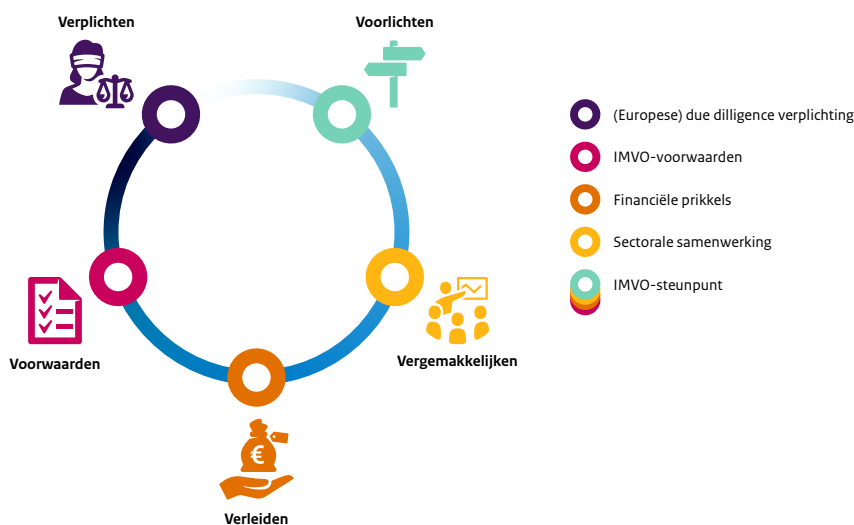
¹⁶ Ministerie van BZK, Van voorlichting tot verplichting, oktober 2020.

Figuur 2.1 Beleidstheorie iMVO-beleid (uit het rapport van voorlichten naar verplichten)

Met het stimuleren van transparantie probeert de overheid een prikkel te geven aan bedrijven om zich duurzaam en maatschappelijk verantwoord gedragen. Transparantie via het openbaar maken van informatie is daarmee geen doel op zich, maar een middel om uiteindelijk bij te dragen aan een groenere en inclusievere economie. De richtlijn schrijft daartoe voor dat bedrijven informatie openbaar maken over zaken die niet direct met hun financiële prestaties te maken hebben, zoals over de sociale en milieueffecten van bedrijfsactiviteiten, de afhankelijkheden van natuurlijk kapitaal, en de manier waarop ze de risico's beheersen die met deze effecten en afhankelijkheden samenhangen.¹⁷

Figuur 2.2 internationaal-MVO bevorderende maatregelen

¹⁷ PBL, Transparantie verplicht, 2018.

2.3 Transparantiebenchmark en Kristalprijs

Transparantiebenchmark

De Transparantiebenchmark is op initiatief van het ministerie van EZK in 2004 ingevoerd. De Transparantiebenchmark is een onderzoek naar de transparantie in iMVO-verslaggeving onder circa 500 grootste ondernemingen in Nederland. De Transparantiebenchmark wordt sinds 2017 tweejaarlijks uitgevoerd. De kern van de benchmark is het meten en rangschikken van de mate van transparantie in de verslaggeving.¹⁸

Organisaties worden gevraagd om in hun jaarverslag informatie op te nemen over hun beleid en beleidsresultaten op het terrein van iMVO. Door deze informatie transparant openbaar te maken is het voor overheden, (keten)partners en NGO's mogelijk om de prestaties te beoordelen. Het maakt het ook mogelijk om in dialoog te gaan over het beleid en prestaties.

In de Transparantiebenchmark wordt de informatie uit de jaarverslagen op basis van een vaste set van criteria beoordeeld op de mate van transparantie. Zo wordt inzichtelijk welke bedrijven het meest transparant rapporteren. Er is een competitie-element in de Transparantiebenchmark en er is tweejaarlijks een winnaar.

De criteria van de Transparantiebenchmark zijn in lijn met internationale richtlijnen en ontwikkelingen, zoals van het Global Reporting Initiative (GRI), de International Integrated Reporting Council (IIRC), de OESO-richtlijnen voor Multinationale Organisaties en de EU-Richtlijn bekendmaking niet-financiële informatie en diversiteit.

Sinds 2017 zijn de wettelijke vereisten voor transparantie over niet-financiële informatie in het bestuursverslag voor grote ondernemingen van openbaar belang aangescherpt als implementatie van de EU-richtlijn niet-financiële informatie (NFI) en diversiteit. Organisaties van openbaar belang met meer dan 500 medewerkers horen niet-financiële informatie op te nemen in hun jaarrapportage. Bij 'niet-financiële informatie' gaat het om gegevens over prestaties van bedrijven op verschillende sociale en duurzaamheids-onderwerpen, zoals sociale omstandigheden, arbeidsomstandigheden, emissies naar lucht en water, en risico's voor de leefomgeving.

Deze organisaties worden tevens meegenomen in de Transparantiebenchmark. De Transparantiebenchmark is voor deze bedrijven verplicht, maar er zijn geen harde sancties voor het niet invullen van de Transparantiebenchmark.

Bedrijven hebben de vrijwillige keuze om een zelf-assessment in te vullen en zo aan de Transparantiebenchmark mee te doen.

Kristalprijs

De Kristalprijs wordt ieder jaar toegekend. Sinds 2019 wordt de Transparantiebenchmark elke twee jaar gehouden en is daarmee om het jaar leidend voor de Kristal. In een jaar zonder benchmark is de Kristal een themaprijs. Er vindt dan een selectie plaats van de meest transparante voorbeelden op een specifiek thema.

Het doel van de Kristalprijs is een stimulans te geven voor iMVO-verslaggeving en (verdere) professionalisering van de kwaliteit en de transparantie van iMVO-verslaggeving in Nederland.¹⁹ De overheid heeft de ambitie om de Kristalprijs te laten uitgroeien tot dé erkende prijs op het gebied van transparantie in het bedrijfsleven, zowel nationaal als internationaal. De Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) is partner in de Kristalprijs en zorgt voor medefinanciering in partnerschap met het ministerie van EZK.

¹⁸ B&A, evaluatie Transparantiebenchmark, 14 november 2013.

¹⁹ <https://www.Transparantiebenchmark.nl/over-de-Kristalprijs>

De Kristalprijs kent elk jaar een jurythema, waar specifiek aandacht voor wordt gevraagd. Het doel van een jurythema voor de Kristalprijs is om organisaties te (stimu)leren meer met bepaalde thema's te doen en daarover transparant te zijn. Dit jaar is het thema:

'Transparantie over impact van klimaatfactoren in het licht van andere mondiale uitdagingen'.

De koppeling van de Kristalprijs aan de Transparantiebenchmark en het doorslaggevend jury-oordeel hierbij, waardoor de best scorende bedrijven en organisaties in de benchmark nog eens extra tegen het voetlicht worden gehouden, heeft de zichtbaarheid vergroot en de onderlinge scoringsdrang verder aangemoedigd, in het bijzonder onder grotere beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde bedrijven, inclusief een aantal belangrijke staatsdeelnemingen.

Doelen van Transparantiebenchmark en Kristalprijs

De doelen van de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs liggen in elkaars verlengde. Het doel van de beide instrumenten is om aandacht voor iMVO te stimuleren in ondernemingen door zicht te bieden op de mate waarin ondernemingen transparantie bieden in hun verslaggeving op het gebied van iMVO, en daarmee stakeholders aanknopingspunten aan te reiken om de dialoog over iMVO-beleid en -prestaties te voeren. Het verwachte effect van beide instrumenten is daarmee drieledig²⁰:

Het primaire effect is dat de Transparantiebenchmark zorgt voor een verbetering van de transparantie over hun iMVO activiteiten.

- Verwacht wordt dat deze informatie de dialoog met stakeholders verbetert.
- En dat uiteindelijk, door meer bewustwording binnen de onderneming, het iMVO-beleid meer aandacht krijgt en de iMVO-prestaties verbeteren.

Er zijn diverse onderliggende mechanismen die ervoor moeten zorgen dat de bovenstaande doelen worden bereikt:

- **Publiciteit:** Het scoren van de prestaties en het 'ranken' van de bedrijven maakt het mogelijk om een prijs uit te reiken. De Transparantiebenchmark leidt tot een lijst met een winnaar en een indeling van goed presterende bedrijven (koplopers), een groep volgers (peloton), en een groep met een lage score (achterblijvers). Daarnaast is er een groep bedrijven die de benchmark beperkt of niet invullen. Dit hoeft niet per definitie te betekenen dat zij achterblijvers zijn.
- **Best practices:** Door te benchmarken ontstaan 'best practices' en kunnen ondernemingen hun maatschappelijke verslaggeving met die van anderen vergelijken. Deze vergelijking is nuttig om vooruitgang te boeken op het gebied van maatschappelijke verslaggeving. Het jaarverslag van het winnende bedrijf vormt een inspirerend voorbeeld voor andere bedrijven en bepaalt de lat voor de komende jaren.
- **Aanscherpen methodiek:** Door de criteria in de loop van de tijd steeds verder aan te scherpen en nieuwe vereisten toe te voegen wordt gepoogd de stimulerende werking van de Transparantiebenchmark in stand te houden.

Het is belangrijk te beseffen dat de transparantie van verslaggeving wordt gemeten en niet of het bedrijf daadwerkelijk goed presteert op het gebied van iMVO. In een volgend hoofdstuk wordt dieper ingegaan welke relatie gelegd kan worden tussen het rapporteren en het presteren van bedrijven op het gebied van iMVO.

²⁰ B&A, evaluatie Transparantiebenchmark, 14 november 2013.

2.4 Proces van de Transparantiebenchmark en Kristalprijs

De Transparantiebenchmark wordt uitgevoerd aan de hand van publieke, periodieke verantwoordingsinformatie die door de betreffende organisatie in de onderzoeksgroep wordt gepubliceerd. In het proces zijn drie stappen te onderscheiden:

Stap 1: de assessment

De assessment vindt plaats op basis van publieke en periodieke verantwoordingsinformatie van de organisaties. Hierbij worden niet alleen de (financiële) jaarverslagen meegenomen, maar alle externe verslaglegging ten aanzien van maatschappelijke aspecten van ondernemen (te denken valt aan duurzaamheidsverslagen, maatschappelijke verslagen en sociale verslagen). Organisaties die voldoen aan één of meerdere criteria uit het deelnameprotocol, maken automatisch onderdeel uit van de onderzoeksgroep van de Transparantiebenchmark. Elke deelnemende organisatie kan ervoor kiezen zelf het assessment in te vullen.

Stap 2: analyse ingevulde vragenlijsten

De uitkomsten van de zelfevaluatie worden gecontroleerd door een externe accountant, op dit moment EY. Indien de zelfevaluatie niet is ingevuld door een organisatie, wordt de publieke en periodieke verantwoordingsinformatie door de externe accountant beoordeeld. Op basis van de assessment worden scores per organisatie toegekend. Na het vaststellen van de voorlopige score kan een organisatie commentaar leveren als zij het niet eens is met de resultaten. Na de commentaarronde worden de definitieve scores vastgesteld door het ministerie van EZK. Mocht een organisatie het na de commentaarronde niet eens zijn met de uitslag, kan er bezwaar worden gemaakt bij het ministerie van EZK. Het ministerie laat zich voor de behandeling van bezwaren bijstaan door het onafhankelijke Panel van Deskundigen.

Stap 3: eindbeoordeling (ranking en winnaar)

Op basis van de scores wordt een ranking opgemaakt, zowel op bedrijfs- als sectorniveau. De kwaliteit van de 20 hoogst scorende jaarverslagen wordt vervolgens aanvullend beoordeeld door het Panel van Deskundigen. Het Panel kan de volgorde in scores aanpassen op basis van de criteria relevantie, duidelijkheid, betrouwbaarheid, responsiviteit en samenhang.

Criteria Transparantiebenchmark

Er zijn twee categorieën opgenomen in de criteria: het inhoudsgerichte- en kwaliteitsgerichte normenkader (zie figuur 2.3). Het inhoudsgerichte normenkader richt zich met name op de interne organisatie. Hierbij valt te denken aan het bedrijfsmodel, bedrijfsrisico's maar ook de strategie, visie en managementaanpak. Het kwaliteitsgerichte normenkader focust zich op de kwaliteit van de verslaglegging, bijvoorbeeld door te kijken naar de verslagleggingscriteria, de reikwijdte en de stakeholderbetrokkenheid. Daarnaast zijn er per sector criteria opgenomen.²¹

²¹ Criteria Transparantiebenchmark, Minister van Economische Zaken en Klimaat (2021).

Figuur 2.3 Criteria Transparantiebenchmark 2021

Inhoudsgericht normenkader	
Organisatie & keten	Profiel, bedrijfsmodel, omgevingsanalyse, risico's en kansen
Strategie, management & governance	Strategie, waardecreatie, materiele thema's (en selectie), ketenbeheer, governance (incl. remuneratie)
Doelgerichtheid & resultaten	Beleid, managementaanpak (incl. risicobeheer thema) en activiteiten, resultaten (kwantitatief en kwalitatief)
Kwaliteitsgericht normenkader	
Communicatie	Verslaggevingscriteria, samenhang, duidelijkheid, beknoptheid, context
Getrouwheid	Betrouwbaarheid (externe assurance), volledigheid, juistheid, balans, reikwijdte/afbakening
Responsiviteit	Stakeholderbetrokkenheid, relevantie/materialiteit, vergelijkbaarheid, informatie heeft strategische waarde en bevestigende waarde

In 2014 en 2019 zijn de criteria herzien. In 2014 is naar aanleiding van de evaluatie besloten meer aandacht te besteden aan de sectorspecificiteit en iMVO-prestaties. Ook hebben waarde-creatie en materialiteit een meer prominente plek gekregen. Daarnaast is meer aandacht besteed aan de implementatie van de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen.²²

In 2019 is een tweede aanpassing aan de set van criteria doorgevoerd. Waar de oude set criteria voornamelijk gebaseerd was op de richtlijnen vanuit GRI en IIRC, is de nieuwe set criteria gebaseerd op de nieuwste ontwikkelingen op het gebied van verslaggeving omtrent maatschappelijke informatie. Zo hebben de Sustainable Development Goals en ketentransparantie meer aandacht gekregen in de nieuwe criteria en zijn er ook elementen meegenomen vanuit o.a. de richtlijn EUD-NFI, OESO-richtlijnen, de Corporate Governance Code, het Natural Capital Protocol en de Climate-related Financial Disclosures.²³

Onderzoeksgroep Transparantiebenchmark

Voor iedere ronde van de benchmark wordt een onderzoeksgroep vastgesteld die bestaat uit de grootste ondernemingen in Nederland die van maatschappelijk belang zijn. In Nederland wordt de definitie gebruikt uit de Wet toezicht accountantsorganisaties. Bij het samenstellen van de onderzoeksgroep wordt naar verschillende criteria gekeken, zoals omzetcijfers en het aantal werknemers. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de meest recente informatie vanuit company.info. Uitnodiging tot deelname aan de Transparantiebenchmark vindt dus niet op vrijwillige basis plaats.

De organisaties die voldoen aan één of meerdere criteria uit het deelnameprotocol, maken dus automatisch onderdeel uit van de onderzoeksgroep die uit 500 organisaties bestaat. Het deelnameprotocol licht de samenstelling toe van de onderzoeksgroep en de normen die gehanteerd worden om te bepalen welke externe verantwoordingsinformatie wordt meegewogen in de benchmark. De onderzoeksgroep bestaat in eerste instantie de beursgenoteerde organisaties, organisaties van openbaar belang (OOB's), staatsdeel-

²² Kamerbrief Minister van Economische Zaken en Klimaat, MVO (2013).

²³ <https://www.Transparantiebenchmark.nl/over-de-Transparantiebenchmark/geschiedenis>

nemingen en vrijwillige deelnemers. Vervolgens wordt de lijst aangevuld met de groep van organisaties met Nederlandse bedrijfsactiviteiten met substantiële omzet en/of aantal medewerkers.

In totaal worden 500 organisaties meegenomen. De onderzoeksgroep is opgebouwd aan de hand van de volgende te onderscheiden categorieën²⁴:

- Organisaties welke dienen te voldoen aan de Corporate Governance Code, zoals beursgenoteerde organisaties.
- Organisaties welke dienen te voldoen aan het besluit niet-financiële informatie, wat betreft grote organisaties van openbaar belang (OOB). Onder andere banken en verzekeringen vallen hieronder, maar sinds 2019 ook netbeheerders, woningcorporaties e.d.
- Staatsdeelnemingen.
- Organisaties die vrijwillig deelnemen zoals Universiteiten, Universitair Medische Centra en overige organisaties.
- Organisaties met Nederlandse bedrijfsactiviteiten met substantiële omzet en/of aantal medewerkers.
- Organisaties met een internationaal groepsverslag.

Voor 89 van deze 500 organisaties is de beoordeling wettelijk verplicht.

Activiteiten Kristalprijs

De Kristalprijs is de prijs voor de meest transparante verslaggeving, die is opgezet door het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) in samenwerking met de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA). De Kristalprijs is een jaarlijkse prijs. Ieder jaar focust de Kristalprijs op een bepaald thema (dit jaar is het klimaat).²⁵

In de oneven jaren wordt deze gebaseerd op de top drie van de Transparantiebenchmark. Het Panel van Deskundigen draagt dan een top drie voor aan de Jury van de Kristalprijs. De Jury kiest de Kristalprijswinnaar met het jurythema als leidraad. De jury kiest ook de winnaars van het meest innovatieve jaarverslag, de snelste stijger en het beste groepsverslag. De uiteindelijke score van de winnaar van de Kristalprijs is dus het resultaat van:

- de (zelf)evaluatie (incl. ronde voor commentaar);
- de analyse van de ingevulde vragenlijsten van de bedrijven door de uitvoerder;
- de beoordeling van de top 20 door een panel van deskundigen;
- de keuze van de winnaar uit de 3 voorgedragen genomineerden door een jury;
- de officiële vaststelling van de eindscores door het ministerie van Economische Zaken.

In de even jaren zonder Transparantiebenchmark is de Kristalprijs een juryprijs. Er vindt op basis van nominaties een selectie plaats van de meest transparante voorbeelden op een specifiek thema.

Ieder najaar wordt het Kristal-event georganiseerd, waarbij de Kristalprijs wordt uitgereikt. Er wordt hierbij een zo aantrekkelijk mogelijk programma samengesteld qua inhoud en sprekers, zodat dit zoveel mogelijk senior vertegenwoordigers en bestuurders van grote ondernemingen en andere organisaties trekt die participeren in de Transparantiebenchmark. Dit event gaat meestal gepaard met kleinere bijeenkomsten, zoals een Koplopersbijeenkomst waarin vertegenwoordigers van de kopgroep worden uitgenodigd om een aantal onderwerpen en thema's samen te verdiepen en met elkaar een discussie te voeren.

Rollen van partijen betrokken bij Transparantiebenchmark en Kristalprijs

- **Ministerie van Economische Zaken en Klimaat:** het ministerie EZK is opdrachtgever van zowel de Transparantiebenchmark als de Kristalprijs. De ambitie van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat is om de zichtbaarheid en de impact van De Kristal, met als basis de Transparantiebenchmark, te vergroten. In deze rol is het kaderstellend in het opzetten en inzetten van beide instrumenten.

²⁴ Deelnameprotocol Transparantiebenchmark 2021.

²⁵ <https://www.Transparantiebenchmark.nl/over-de-Kristalprijs>

- **Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA):** NBA is partner van het ministerie van EZK in de organisatie van de Kristalprijs.
- **Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO):** RVO is verantwoordelijk voor de organisatie van de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs. Tevens is RVO verantwoordelijk voor de aanbesteding van de uitvoerende partij (in dit geval EY).
- **EY:** is op dit moment de uitvoerende partij die de self-assessment van organisaties beoordeelt en de overige assessments zelf uitvoert. Ook neemt EY de commentaren van organisaties in eerste instantie in ontvangst en geven zij inhoudelijk advies over o.a. de criteria, het deelnemersprotocol en de selectie van de onderzoeksgroep. Daarnaast zorgt EY voor analyse van de scores (ter voorbereiding op en tijdens) de panelbijeenkomst, jurybijeenkomst en het juryrapport.
- **Rijksuniversiteit Groningen:** neemt de assessment voor zijn/haar rekening die EY door belangenverstrengeling niet op zich neemt. Ook doen zij een check op het werk van EY.
- **Panel van Deskundigen:** het panel van deskundigen beoordeelt de top 20 van de Transparantiebenchmark en past de volgorde van de top 20 aan op basis van de kwaliteitsgerichte criteria relevantie, duidelijkheid, betrouwbaarheid, responsiviteit en samenhang.
- **Jury van de Kristalprijs:** kiest de Kristalprijswinnaar uit de drie genomineerde verslagen en geeft een toelichting in haar juryrapport. De jury kiest ook de winnaars van het meest innovatieve jaarverslag.
- **Onderzoeksgroep:** deze groep is behandeld in de sectie 'onderzoeksgroep Transparantiebenchmark'.

3. De praktijk

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt gerapporteerd over hoe de Transparantiebenchmark en Kristalprijs in de praktijk werken.

We geven diverse analyses om antwoord te geven op de volgende onderzoeksvragen:

- In welke mate worden de doelstellingen van de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs behaald om inzichtelijk te maken hoe transparant ondernemingen rapporteren over hun iMVO-beleid en om bedrijven te stimuleren van elkaar te leren op dit terrein?
- Draagt de Transparantiebenchmark daarmee bij aan het internaliseren van *due diligence* in verslaglegging en een toegenomen inzicht in financiële, commerciële en maatschappelijke resultaten van de onderneming?
- Hoe is het gedrag van bedrijven (ook die bedrijven die nu niet rapporteren) te beïnvloeden?
- Hoe efficiënt en effectief is het beleidsinstrument geweest?
- Op welke wijze dragen de Transparantiebenchmark en Kristalprijs bij aan het formuleren, uitvoeren en communiceren van het iMVO-beleid van organisaties? In welk mate zijn organisatie en processen gericht op totstandkoming in dat opzicht efficiënt en effectief?

Als eerste wordt een analyse gegeven van welke en hoeveel bedrijven in de Transparantiebenchmark hoog of laag scoren. Daarbij wordt gekeken of er verschil is te zien op sectorniveau en hoe de scores zich hebben ontwikkeld.

De kern van dit hoofdstuk bestaat uit reacties van geïnterviewde deskundigen en vertegenwoordigers van bedrijven op hoe ze de praktijk van de Transparantiebenchmark en Kristalprijs ervaren.

Er is door de Maastricht Universiteit onderzoek gedaan naar hoe 35 beursgenoteerde bedrijven met iMVO omgaan. Dit onderzoek gaat onder meer in op het rapporteren over duurzaamheid en in welke mate duurzaamheid in de strategie van de onderneming is opgenomen.

3.2 Ontwikkeling: stijgers/dalers

Uit analyse van de resultaten van de Transparantiebenchmark en Kristalprijs tussen 2014 en 2019 blijkt dat een aantal bedrijven vaak onderdeel zijn van de top 10, zoals Schiphol (2019, 2017, 2016, 2015) en Alliander (idem). De top 20 blijft daarmee redelijk constant. In het algemeen zijn er de afgelopen jaren 50 à 70 deelnemers geweest die er steeds beter in slagen hun koplopers- of achtervolgerspositie te versterken, de transparantie in hun bedrijfsvoering te vergroten en in redelijke tot goede mate te voldoen aan een groot deel van de aangescherpte criteria over de jaren. Het peloton slaagt hier over de jaren heen wel deels in, maar voor de meeste organisaties met wisselende scores door de jaren heen, mede als gevolg van de steeds aangescherpte criteria en meer nadruk op integrated reporting aspecten en onafhankelijke beoordeling van niet-financiële performance disclosures.

Echter zijn er aan de andere kant van het spectrum ongeveer 250 bedrijven, 'de bezemwagen', die structureel nul punten behalen op de Transparantiebenchmark.²⁶ Deze nulscore wordt behaald als informatie niet kosteloos en publiek beschikbaar wordt gesteld of het verslag niet tijdig wordt uitgebracht. Tussen deze kopgroep/achtervolgers en de bezemwagen zit een groep van circa 150 bedrijven die net boven de nul scoort.

²⁶ Staatssteun corona en Transparantiebenchmark, Brief aan EZK 4 juni 2020 van de Zeven leden van het Panel van Deskundigen van de Transparantiebenchmark.

Tabel 3.1 Overzicht aantal bedrijven per categorie (2019)

Categorie transparantieladder 2019	Plaatsen
Kopgroep	001-021
Achtersvolgers	022-070
Peloton	071-131
Achterblijvers	132-240
Bezemwagen	241-487

Bron: Rapport Transparantiebenchmark 2019.

Resultaten op sectorniveau

Deelnemende organisaties hebben zichzelf kunnen indelen in een van de 15 sectoren die de Transparantiebenchmark momenteel onderscheidt. Deze sectorspecifieke elementen maken de dynamiek en de uitdagingen per sector inzichtelijk. De Transportsector heeft in 2019, net als voorgaande jaren, de hoogste gemiddelde relatieve score behaald (55,4%). Elk jaar zijn er grote verschillen in score tussen de sectoren te zien, zoals weergegeven in Tabel 3.2.

Tabel 3.2 Overzicht score per sector (2019)

Bezemwagen (score 0% - 20%)	Achterblijvers (score 20% - 35%)	Peloton (score 35% - 45%)	Voorlopers (score 45% - 60%)
Consumentenproducten, Pharma, Media	Handelsmaatschappij, Universiteiten & UMC's, Industriële goederen	Dienstverlening, Retail, Voedsel & Dranken, Technologie, Vastgoed, Banken & Verzekeraars	Transport, Energie, Olie & Gas, Bouw & Maritiem

Bron: Rapport Transparantiebenchmark 2019.

Gemiddelde score

De gemiddelde score van alle organisaties was in 2019 34% van de punten. In 2017 was de gemiddelde score nog 54%. Dit betekent een forse daling van 20%, welke in vrijwel elke sector terug is te zien.²⁷ De daling in score in 2019 hangt qua timing samen met de aanpassing van criteria in 2019. Of de aanpassing in criteria de oorzaak voor de daling in score is, is niet bekend.

3.3 Uitvoering in de praktijk

Op basis van de interviews is informatie opgehaald over hoe (de organisatie rondom) de Transparantiebenchmark en Kristalprijs in praktijk worden uitgevoerd. In deze paragraaf worden de belangrijkste bevindingen toegelicht.

Leden Jury en Panel van Deskundigen worden niet periodiek vervangen

De doorwisseling van het Panel van Deskundigen is niet op papier vastgelegd. In het juryreglement staat doorwisseling wel beschreven maar dit wordt niet in de praktijk uitgevoerd. Zowel de samenstelling van het Panel van Deskundigen als de Jury kent dus weinig afwisseling in de praktijk. Hier is in het verleden weinig aandacht voor geweest, maar ideeën om mensen voor een bepaalde termijn te benoemen liggen wel op tafel. Het risico op 'oude jongens krentenbrood' bestaat als dit niet gebeurt. Het binnenhalen van nieuwe kennis wordt namelijk als iets belangrijks gezien.

Hier staat tegenover dat geïnterviewde partijen ook waarde hechten aan een bepaalde mate van dynamiek. Recent is een van de leden van het Panel van Deskundigen vrij ad hoc gestopt en heeft zelf een ander panellid voorgedragen. Dit is toen een goede oplossing gebleken.

²⁷ Ministerie van EZK, Rapport Transparantiebenchmark 2019.

In de keuze van nieuwe panel- en juryleden is de mix van expertise belangrijk. De geïnterviewde partijen zijn tevreden over de huidige mix van deskundigen, welke in staat zijn de onafhankelijke geest van de TB en KP te borgen. Ondanks het ontbreken van een functieomschrijving en vastgelegde doorwisseling is de heersende mening dat de jury en het panel dus goed functioneren.

Ruim 100 bedrijven doen actief mee

Van de bijna 500 bedrijven die zijn opgenomen in de Transparantiebenchmark zijn er jaarlijks zo'n 125 bedrijven die actief rapporteren. Dit aantal is redelijk stabiel. Dit doen zij ofwel zelfstandig, ofwel via de inzet van een gespecialiseerde consultant. Zij nemen, volgens de interviews, actief deel aan de Transparantiebenchmark om zo zichzelf te verbeteren, intern te verantwoorden en om de score 'zelf in de hand te hebben'. De Transparantiebenchmark wordt door de interne opstellers gebruikt om verantwoording af te leggen over activiteiten of duurzame veranderingen in de bedrijfsvoering.

Er wordt door deze actieve bedrijven aangegeven dat er intern gekeken wordt naar de uitkomst van de Transparantiebenchmark. Hierbij is het belangrijk om steeds te verbeteren, maar ook om ten opzichte van de concurrentie binnen dezelfde sector niet teveel achter te lopen. Hierbij gaat het dus niet zozeer om een hoge positie in de Transparantiebenchmark op zich, maar met name om de relatieve verhouding ten opzichte van de concurrentie.

Ondanks dat er intern dus wel gekeken wordt naar de uitkomst, worden hier in de praktijk in de bedrijfsuitvoering weinig consequenties aan verbonden. Ook de stakeholders stellen geen vragen over de positie van het bedrijf in de Transparantiebenchmark. Aangegeven wordt in de interviews dat er verschillende andere (internationale) benchmarks beschikbaar zijn, waar meer waarde aan gehecht wordt door de stakeholders (zoals de Corporate Human Rights Benchmark (CHRB) en de Dow Jones Sustainability Index).²⁸ Er zijn meerdere CSR disclosure verplichtingen, inclusief de jaarlijkse informatieverstrekking aan CSR rating agencies zoals bijvoorbeeld Sustainalytics, Oekom, Vigeo Eiris, etc. De rapportage 'burden' en terugkerende vragenlijst exercities voor al deze rating bureaus en makers van Sustainability indices is aanzienlijk. Alles bij elkaar wordt het meestal als te veel ervaren en de uitdraag verschilt ook aanzienlijk tussen de verschillende rating agencies en makers van indices.

Sommige bedrijven twijfelen dan ook openlijk of zij zich in de toekomst nog gaan inzetten voor het invullen van de Transparantiebenchmark. Zij geven aan dat in het verleden er veel geleerd is van het instrument, maar dat het tegenwoordig minder van toegevoegde waarde is en zelfs vaker als een verplichting wordt gezien. De onderzoekers zien vooral dat persoonlijk enthousiasme voor het invullen van de Transparantiebenchmark belangrijk is. Vanuit de bestuurders wordt hier zelden of nooit actief naar gevraagd.

Binnen de top-20 wordt vooral ook erg gekeken naar de relatieve positie van bedrijven. Waarbij wel wordt aangegeven dat in de top ook veel (semi-)overheidsbedrijven zijn opgenomen. Over het algemeen genomen scoren volledig commerciële bedrijven lager dan deze (semi-)overheidsbedrijven. Vergelijking vindt dan ook vooral plaats met vergelijkbare bedrijven, veelal op sectorniveau.

Er wordt aangegeven door bedrijven in de top-20 dat zij van elkaar leren. Dit doen zij bijvoorbeeld in de bijeenkomsten die worden georganiseerd, maar ook door elkaars jaarverslagen door te kijken. Overigens wordt hier ook geconstateerd dat in de top-20 veelal dezelfde bedrijven voorkomen in iedere editie.

²⁸ Benchmarks en andere manieren van scoren die genoemd zijn, zijn de Corporate Human Rights Benchmark, de common metrics van de WEF, Dow Jones Sustainability Index, Sustainalytics methode, IRC, BCorp, Ecovarys en Sustainable Brand Index.

Daarnaast wordt door een deel van deze groep ook aangegeven dat niet alle indicatoren relevant (meer) gevonden worden, terwijl andere meer innovatieve indicatoren soms niet gewaardeerd worden. Als voorbeeld werd hierbij een innovatief model genoemd om de impact van de bedrijfsvoering in de gehele maatschappij door te rekenen. Het meer inclusieve model van andere benchmarks wordt meer gewaardeerd. Anderen geven aan dat de combinatie van benchmarks er juist voor zorgt dat er een overkoepelend beeld van de duurzaamheidsinspanningen van het bedrijf geven.

Er is een aanzienlijke groep ondernemers die niet openbaar publiceert over hun duurzaamheidsinzet. Sommige bedrijven zijn duurzaam, maar rapporteren hier niet over. Zo gaf één van de geïnterviewden aan dat duurzaamheid in de genen van het bedrijf zit en dat zij het niet nodig achten om hier verantwoording over af te leggen tegen derden. Andere redenen van, met name, commerciële bedrijven om minder transparant te zijn, zijn divers. Aan de ene kant wordt bijvoorbeeld aangegeven dat het transparant zijn over de bedrijfsvoering niet verwacht wordt van stakeholders. Ook wordt aangegeven dat transparantie ervoor kan zorgen dat een bedrijf juist wordt aangesproken op de activiteiten.

De Transparantiebenchmark bereikt dus maar een relatief klein deel van de doelgroep van grote bedrijven. Iets minder dan een kwart van de bedrijven vult actief zelf de benchmark in. Tot de helft legt wel verslag. Ook bij de bedrijven die wel actief de Transparantiebenchmark invullen zijn overigens signalen dat de Transparantiebenchmark niet de meest bekende en doorslaggevende monitor is. Een aantal van hen geeft aan dat als het tijdsbeslag of de eisen nog strenger zullen worden, dat zij de Transparantiebenchmark niet meer zullen (laten) invullen.

Achterblijvers meekrijgen/beïnvloeden

De afgelopen periode was er een groep 'achterblijvers' die niet actief de Transparantiebenchmark invulde, of geen openbaar duurzaamheidsverslag rapporteerde. Vanuit de interviews zijn hier uiteenlopende gedachten over. Enerzijds wordt aangegeven dat er vanaf 2023 verplicht wordt openbaar verslag te leggen over niet-financiële performances en ze dat afwachten. Anderzijds wordt aangegeven dat ook in het verleden wellicht te weinig is gedaan om deze groep mee te krijgen. Het vrijblijvende karakter van het iMVO-beleid in het algemeen²⁹ en ook de Transparantiebenchmark heeft er, volgens een deel van de geïnterviewden, voor gezorgd dat er te weinig consequenties werden verbonden aan het niet transparant zijn. Aangegeven werd dat in het verre verleden de Staatssecretaris brieven verzond aan degenen die niet transparant waren. Ook wordt er niet meer richting bedrijven of raden van bestuur gecommuniceerd dat er niet transparant verslag gelegd is. Een gemis, volgens een deel van de betrokkenen.

De vraag is steeds hoe krijg je de staart mee. Het gevoel is dat eisen steeds worden aangescherpt, of het nu goede eisen zijn of niet. Je gaat dus steeds de betere bedrijven vragen om nog meer te doen, terwijl je de achterblijvers allang kwijt bent.

Bron: Interview internationaal bedrijf

Opvolging verzoek deelname

In de praktijk is de Transparantiebenchmark een vrijwillig instrument omdat er bij het niet invullen ervan geen sancties zijn. Er is geen verplichting om een duurzaamheidsverslag bij de Kamer van Koophandel te deponeren, zoals dat wel het geval is bij het financiële jaarverslag. Vanuit het ministerie worden aanspoerende brieven gestuurd naar bedrijven die niet meedoen. De enige sanctie is dat bedrijven die de Transparantiebenchmark niet invullen niet op handelsmissie mogen.

²⁹ Kamerbrief inzake Nota 'Van voorlichten tot verplichten: een nieuwe impuls voor internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemerschap'.

Echter, in de praktijk blijkt dat achterblijvende bedrijven na een goed gesprek toch mee op handelsmissie mogen. Toch zijn niet alle organisaties te spreken over de manier waarop deelname aan de TB als vrijwillig wordt gepresenteerd, maar dat er tegelijkertijd een sanctie aan de benchmark is verbonden en door 'naming en shaming' een risico op reputatieschade bestaat. Met name voor familiebedrijven wordt er bewust gekozen niet via jaarverslagen te rapporteren over iMVO, onder andere om privacy redenen en de uitgespaarde kosten te besteden aan het toepassen van iMVO-beleid.

Vanuit RVO is geopperd om bij het verlenen van subsidie vanuit de Rijksoverheid deelname aan de Transparantiebenchmark mee te nemen als onderdeel van een reputatiecheck. Dat zou wel een sanctie kunnen zijn die doeltreffend is, maar de vraag is of dit proportioneel en logisch is. Als we de parallel trekken met het niet tijdig deponeren van de jaarrekening bij de KvK, dan is dat een strafbaar feit en kan leiden tot een geldboete. Met het oog op de invoering van de CSRD is een vorm van borging van belang, waarbij het strafbaar maken een stap kan zijn.

Publiciteit

Het Kristalevent wordt jaarlijks georganiseerd en daar worden de bedrijven en journalisten voor uitgenodigd. Op dit Kristalevent wordt de Kristalprijs uitgereikt. Het ene jaar voor de winnaar van de Transparantiebenchmark en het andere jaar voor een inspirerend voorbeeld van verslaglegging op een specifiek thema. Dit trekt enige publiciteit, waaronder berichten of artikelen in diverse kranten. Volgens geïnterviewden zou er meer publiciteit kunnen zijn als er vanuit de bewindslieden van EZK meer aandacht wordt gegeven. En er is concurrentie om persaandacht. Het FD (het Financieel Dagblad) rijkt jaarlijks de FD Henri Sijthoff Prijs uit voor ondernemingen die zich in hun financiële verslaglegging hebben onderscheiden. Deze prijsuitreiking krijgt relatief meer publiciteit dan de Kristalprijs en overschaduwde daarmee de Kristalprijs omdat ze kort na elkaar worden uitgereikt: de FD Henri Sijthoff Prijs begin november en de Kristalprijs eind november worden uitgereikt. Ook inhoudelijk is er overlap want de FD Henri Sijthoff Prijs richt zich op jaarverslagen die meer behandelen dan de balans en de resultatenrekening. *"Beleggers, klanten, werknemers en andere belanghebbenden moeten volgens de jury inzicht krijgen in zaken als strategie, risico's en dilemma's. Ook moeten bedrijven aangeven wat ze doen op maatschappelijk vlak."*

De Sijthoff Prijs en de Kristalprijs (KP) zijn twee gescheiden prijzen. Maar omdat Integrated reporting is ingevoerd en steeds meer bedrijven dit omarmen groeien de prijzen naar elkaar toe. De Sijthoff Prijs lijkt wat meer aandacht te krijgen en heeft meer status. De ratio achter het hebben van twee prijzen is er eigenlijk niet meer. Afvragen of dit nog zin heeft.

Bron: Interview overheid

Op dit moment is de nieuws waarde o.o. Het zijn steeds dezelfde bedrijven.

Bron: Interview internationaal bedrijf

Rekkelijken en preciezen

De systematische toetsing door een accountant wordt door de geïnterviewden gewaardeerd. Het biedt een objectieve basis om de verslagen te beoordelen. Tegelijkertijd werd in de interviews meermaals aangegeven dat de accountant (EY) veel naar de exacte bewoordingen zoekt in jaarverslagen om punten toe te kennen. Als het niet precies in gelijke bewoordingen wordt neergezet als de zoekopdracht, dan wordt het niet gescoord. Overigens wordt dit wel consequent gedaan. EY heeft interne trainingen en procedures ingesteld om ervoor te zorgen dat er gelijkmatig gehandeld wordt door de verschillende werknemers. De RUG bekijkt de verslagen van de klanten van EY en voert een steekproef uit op de werkzaamheden die EY uitvoert om de kwaliteit te borgen. Hieruit blijkt dat EY precies kijkt naar de letterlijke tekst en de RUG wat rekkelijker oordeelt en kijkt naar de boodschap tussen de regels door. Een soort gelijk beeld komt ook uit gesprekken met het Panel van Deskundigen naar voren, waar uiteindelijk de klachten terecht komen. Zij geven ook aan

dat er door EY vaak precies beoordeeld wordt, en dat het Panel van Deskundigen vaak op basis van iets ‘rekkelijker’ kijken naar de rapportages tot een positievere score komt.

De jaarverslagen bevatten over duurzaamheid vaak veel loze teksten. De bedrijven vinden duurzaamheid allemaal belangrijk en hebben een bla bla bla verhaal over governance, strategie, risico analyse, samenstelling raad van bestuur etc. Die tekst is jaar op jaar onveranderd. Wat zou helpen is dat in het jaarverslag de activiteiten staan en dat je die beoordeelt. Daarmee wordt het de duurzaamheidsinformatie begrijpelijker en beter toetsbaar.

Bron: Interview

Bedrijf 'X' schrijft pagina's vol over liefdadigheidsprojecten. Maar je wil een inhoudelijk verhaal over materiële issues lezen, waaronder hun effecten in de keten.

Bron: Interview

Interne doorwerking

Een van de aannames achter de Transparantiebenchmark is dat een verbetering van transparantie zal leiden tot meer aandacht voor iMVO-beleid binnen organisaties en daarmee de iMVO-prestaties verbeteren. De vraag is of dit ook op deze manier door bedrijven wordt opgepakt en de Transparantiebenchmark deze interne doorwerking als gevolg heeft.

We zien dat de Transparantiebenchmark intern wordt gebruikt om niet-financiële verslaglegging vorm te geven en aan te scherpen. Het helpt organisaties om te zien waar ze staan wat betreft transparantie, wat mogelijke blinde vlekken zijn en motiveert om met iMVO-verslaggeving aan de slag te gaan. Een genoemd voorbeeld is het opnemen van een sectie over de stakeholderdialogen en de ketenbenadering in rapportages. Een keerzijde is tevens dat het risico bestaat dat het een ‘check de box’ exercitie is, waarbij de motivatie het behalen van punten is en niet de directe impact op iMVO. In sommige jaarverslagen kan men direct terugzien waar er punten gescoord worden o.b.v. passages of zinnen. Door informatie net iets anders op te schrijven of anders te organiseren, kunnen er meer punten behaald worden, terwijl dit niet de gewenste impact op het iMVO-beleid heeft. Dit geldt specifiek voor ‘hoe’ zaken in het (jaar)verslag moeten komen te staan (bijv. alle elementen op één pagina). Andersom als men niet compleet voldoet aan een criterium – ook al is daar mogelijk een goede reden voor – verliest men direct de punten terwijl de werkelijkheid gecompliceerder ligt. Ook neemt de leercurve van transparant verslagleggen af naarmate de organisatie langer meedoet.

In potentie kan de Transparantiebenchmark als aanjager binnen de organisatie werken: het kan helpen bepaalde thema's op de agenda te krijgen, als gezien wordt dat daar slecht op wordt gescoord. Ook heeft de Transparantiebenchmark een klankbordfunctie: je kan als organisatie zien waar je staat en hoe andere organisaties het doen. De Transparantiebenchmark kan tevens helpen om te laten zien welke informatie het bestuur, investeerders of aandeelhouders willen zien wat betreft iMVO. Als er goed wordt gescoord op de benchmark, is dit voor een organisatie goed om intern en extern te communiceren.

We zien echter dat hoe de Transparantiebenchmark intern wordt gebruikt, sterk afhankelijk is van het soort bedrijf, de interne aandacht/bekendheid voor de Transparantiebenchmark en de persoon/afdeling waar dit bij belegd is. Bij koplopers zien we over het algemeen dat ze ingericht zijn op iMVO-verslaggeving en dat het daar in de meeste gevallen verder komt dan één afdeling. Uit de gesprekken met organisaties blijkt dat deelname aan de Transparantiebenchmark belegd wordt op verschillende afdelingen, met name op duurzaamheidsafdeling, de public affairs afdeling, de jaarverslagen afdeling of via een combinatie. Consultancy organisaties zoals bijvoorbeeld Sustainalize en de Sustainability (reporting) consultants en ESG specialisten van grote accountantsfirma's bieden ondersteuning aan organisaties in het opzetten van de verslaggeving, het ontwikkelen van duurzaamheidsbeleid en bij het voldoen aan toenemende rapportage

verplichtingen die hiermee gemoeid zijn. Tenslotte is het voor RVO niet altijd duidelijk wie er benaderd kan worden als contactpersoon binnen een organisatie voor de Transparantiebenchmark. Dit heeft als gevolg dat de communicatie met de bedrijven niet altijd goed verloopt. Vanuit een interview kwam de opmerking dat de organisatie niet eens wist deelnemer te zijn aan de benchmark tot ze bij een handelsmissie er op aangesproken werden.

Externe doorwerking

Verwacht wordt dat door het transparant maken van iMVO-informatie over de bedrijfsvoering, de dialoog met stakeholders verbeterd.

Organisaties worden over het algemeen door het grotere publiek niet aangesproken op hun score in de Transparantiebenchmark. Het wordt hier en daar wel gepresenteerd aan de buitenwereld door de koplopers zelf. We zien dat met name koplopers aangeven in dialoog te treden met andere organisaties wat betreft verslaglegging. Bijvoorbeeld via sectorplatformen of ad-hoc in de sector worden deze gesprekken gevoerd. In de praktijk blijkt dat deze dialoog tussen organisaties vaak breder wordt gehouden dan puur gestimuleerd door de Transparantiebenchmark. Maar: via de Transparantiebenchmark kan men wel de organisaties met een goed transparant jaarverslag makkelijker vinden (bijvoorbeeld ter inspiratie of om het gesprek mee aan te gaan).

Men geeft tevens aan dat de verslaggeving (inclusief duurzaamheidsrapportages) in veel gevallen het meest worden gelezen door interne collega's. Dat roept bij sommigen de vraag op of dit de beste manier is om te laten zien wat je als organisatie aan iMVO-beleid doet, met name voor organisaties zonder aandeelhouders of investeerders zoals familiebedrijven. Als een groot deel van het budget aan iMVO-verslaglegging opgaat in plaats van het doorvoeren van iMVO-beleid en activiteiten, is de vraag of het zijn doel bereikt. Toch wordt iMVO en bijbehorende geloofwaardigheid steeds belangrijker in de maatschappij en wordt er door verschillende instanties meer op gelet.

Wij gebruiken verslaglegging als informatiebron voor het beleggingsbeleid. Onderaan scoren op de Transparantiebenchmark is een rode vlag. Transparantie is gegroeid bij grote ondernemingen, vooral bij ondernemingen die het serieus genomen hebben. Beter toezicht op wel of niet voldoen aan wet- en regelgeving zou wel helpen. Zou meer focus op moeten komen, vanuit ministerie.

Bron: Interview Financiële instelling

Administratieve lasten

Uit de gesprekken met de bedrijven komt een consistent beeld over de inspanningen die nodig zijn voor het invullen van de Transparantiebenchmark. Het gaat gemiddeld over 2 tot 3 dagen met uitschieters van 5 dagen. Een voorbeeld is een organisatie die een budget van € 100.000 voor iMVO beschikbaar heeft en € 5.000 voor advieswerk en € 30.000 aan accountancy kosten uitgeeft voor het rapporteren van iMVO.

Ik zou ons beperkte iMVO budget liever op de inhoud inzetten dan aan een iMVO jaarverslag en benchmarks besteden

Bron: Interview met een MKB-familiebedrijf

Wat bedrijven voor de voeten loopt is dat er veel verschillende standaarden zijn: 'als ik hier naar kijk moet ik weer andere dingen in verslaglegging opnemen dan ik naar andere richtlijnen kijk'.

Bron: Interview internationaal bedrijf

Overlap andere instrumenten

Ook zien we in de praktijk dat de Transparantiebenchmark niet altijd als prioriteit gezien wordt in vergelijking tot andere (internationale) benchmarks. Het aantal benchmarks is flink toegenomen over de afgelopen jaren. Genoemd zijn de corporate human rights benchmark, de common metrics van de WEF, Dow Jones Sustainability Index, Sustainalitics, IIRC maar ook BCorp, Ecovarys en SBI. Organisaties kiezen aan het begin van het jaar met welke benchmark ze (actief) meedoen en/of hoeveel energie ze hierin willen steken. Sommige organisaties kiezen dan voor de Transparantiebenchmark omdat het (een instrument is dat) voor het ministerie EZK van belang is en deze partij een belangrijke stakeholder is voor de organisatie. Toch geven organisaties ook aan dat de impact van de Transparantiebenchmark beperkt is (extern en intern) en vanwege de Nederlandse oriëntatie voor internationale organisaties minder van belang is en zal zijn door CSRD.

In het begin, eerste 5 tot 10 jaar was de Transparantiebenchmark heel belangrijk. En toen werd de EU-richtlijn gelanceerd, hierdoor moest ook echt wat gerapporteerd worden. En straks komt de corporate reporting richtlijn. Hier moet je van alles aan voldoen, dus dubbelop met de Transparantiebenchmark.

Bron: Interview internationaal bedrijf

Vanuit de maatschappij zijn diverse iMVO-thema's te herkennen waar organisaties aan kunnen bijdragen. Dit wordt in de Transparantiebenchmark meegenomen via de ingevoerde thema's die jaarlijks de focus van de Transparantiebenchmark en Kristalprijs bepalen. Echter, men geeft aan dat als het doel is om voorop te lopen en een aanjager te zijn, deze thema's meer kunnen toespitsen op de uitdagingen die nog niet voldoende op de kaart staan ('cutting edge onderwerpen'). Denk aan biodiversiteit of stikstof, waarbij organisaties die innoveren en de nieuwe standaard durven te zetten beter scoren. Dit gebeurt deels met de innovatieprijs.

3.4 Onderzoek Universiteit Maastricht over duurzaamheid bij grote bedrijven

De Universiteit Maastricht heeft recent (oktober 2021) onderzoek gepubliceerd over hoe duurzaamheid is verankerd bij grote beursgenoteerde bedrijven in Nederland. De titel van de studie is: *Sustainability embedding practices in Dutch listed companies*.³⁰ Er is uitgebreid onderzoek gedaan onder een steekproef van 35 Nederlands beursgenoteerde bedrijven. De jaarrekeningen en informatie over duurzaamheid op de websites van de bedrijven zijn bestudeerd. Er zijn 88 interviews afgenomen met 97 deelnemers, waaronder 14 CEOs, 5 CFOs, 19 commissarissen (RvC) en 31 duurzaamheidsmanagers.

Grote verschillen in inbedding duurzaamheid

Een conclusie is dat bedrijven ongelijk reageren op verschillende milieu-, sociale en juridische vraagstukken vanuit de samenleving. Uit de deskresearch blijkt dat de reacties niet alleen ongelijk zijn tussen bedrijven, maar ook verschillen per thema. De toezeggingen om de CO₂-uitstoot te verminderen en de (gender) diversiteit te vergroten zijn concreter en ambitieuzer dan die welke bijvoorbeeld worden gemaakt in relatie tot circulariteit of biodiversiteit. Zo zetten 24 van de 35 bedrijven zich in voor CO₂-neutraliteit, terwijl vijf bedrijven zich inzetten om volledig circulair te worden en negen bedrijven beleid of een project hebben met betrekking tot biodiversiteit. Er is relatief veel aandacht voor sociale onderwerpen; 32 bedrijven hebben een toezegging gedaan om de mensenrechten te respecteren, 34 voeren een diversiteits- en inclusiebeleid voor hun werknemers, 31 hebben een eerlijk belastingbeleid, 25 hebben een ethische code voor leveranciers, en 12 zetten zich in om hun werknemers een leefbaar loon te betalen.

³⁰ Rob Bauer, Tereza Bauer, Mieke Olaerts, Constantijn van Aartsen, Maastricht Universiteit, 2021.

Duurzaamheid in relatie tot bedrijfsstrategie

De onderzoekers constateren grote verschillen in de wijze waarop duurzaamheid bij de grote bedrijven is georganiseerd. Bijna alle bedrijven (97%) in de steekproef hebben strategische doelstellingen voor duurzaamheid geformuleerd. Als naar de jaarverslagen wordt gekeken, dan valt op dat de duurzaamheidsdoelen in verschillende hoofdstukken aan bod komen. Tweederde (63%) beschrijft duurzaamheid als onderdeel van de centrale strategie, terwijl 34 procent ze in een aparte duurzaamheidsstrategie heeft opgenomen. Er is veel variëteit in de manier waarop bedrijven strategische doelen stellen en hoe ze deze vertalen in afrekenbare doelen en implementeren in de praktijk.

"In general, we find that companies have great freedom when it comes to deciding on their ambitions, on when they want to achieve these ambitions, and whether and how they translate their sustainability strategies into actual targets."

Bron: Sustainability embedding practices in Dutch listed companies, Maastricht University, 2021

Bijna alle bedrijven geven aan dat duurzaamheid een onderwerp is voor het management en de RvC. Vervolgens is gekeken naar de gerapporteerde competenties van de commissarissen. Meer dan de helft van hen heeft geen direct herleidbare competenties op het gebied van duurzaamheid.

Uit de interviews komt naar voren dat de meeste bedrijven duurzaamheid als een kans zien en minder als een risico voor de toekomst. Er wordt betrekkelijk weinig gecommuniceerd over de duurzaamheid en de risico's die dat oplevert in de paragraaf over de bedrijfsrisico's. De twee meest genoemde risico's zijn die op het gebied van klimaat (emissies van broeikasgassen) en productveiligheid/HSSE (Health, Safety, Security & Environment). Deze worden niet door alle bedrijven maar respectievelijk door 26 en 20 bedrijven genoemd in het deel over financiële bedrijfsrisico's.

Rapporteren over duurzaamheid

Uit de interviews komt naar voren dat het rapporteren over duurzaamheid leidt tot het intensiveren van de interne discussies en dat dit leidt tot nieuwe ideeën voor activiteiten op dit gebied.

"I find it very important that sustainability is an integrated part in our annual report and therefore also an integrated part in the work of the auditor" [CEO, AMX service company]
"To officially publish it in your annual report also helps you to get it even more straight, because before you publish it to the outside world, there will be a little bit more discussion about it" [Sustainability manager, AMX industrial company]
"[Sustainability reporting] was driven by market expectations. It was a commercial tool that everybody should have. It was a bit of a formalization of an internal process. It started creating awareness internally." [Management board member, AEX industrial company]

Bron: Sustainability embedding practices in Dutch listed companies, Maastricht University, 2021

Een belangrijke conclusie in het onderzoek is dat er bijna 50 verschillende standaarden zijn om duurzaamheid te meten en de rapporteren. De meeste gebruikte zijn het Green House Gas protocol (85%)³¹, GRI standaarden (77%), Carbon Disclosure Project (57%), Taskforce on Climate-Related Financial Disclosures (54%) en de International Integrated Reporting Council's (IIRC) International Integrated Reporting Framework (49%). Gemiddeld worden in het jaarverslag drie van deze rapportage standaarden genoemd.

³¹ World Resources Institute and the World Business Council for Sustainable Development.

Een kwart van de bedrijven noemde ze alle vijf. Opvallend is dat de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs niet zijn opgenomen in de lijst met 44 standaarden in het rapport.

Het is voor bedrijven moeilijk om een keuze te maken welke rapportages zij invullen. Daarbij spelen drie zaken, namelijk de administratieve lasten, de informatiebehoefte van stakeholders en 'compliance' aan veranderende wetgeving.

“Our study on reporting practices finds almost 50 frameworks which companies use as normative and reporting standards for their sustainability reporting. The interviews show that companies struggle to strike the right balance between the scope of their reporting, the administrative burden on their organisation, and the information needs of stakeholders, while at the same time trying to comply with continuously changing legal requirements.”

Bron: *Sustainability embedding practices in Dutch listed companies, Maastricht University, 2021*

Veel bedrijven zijn kritisch over de huidige praktijk van het rapporteren over duurzaamheid. Een kwart van de bedrijven uitte frustratie over het gebrek aan standaarden, consistentie en vergelijkbaarheid. Bij het lezen van de rapporten van anderen komt bij de geïnterviewde bedrijven de twijfel naar boven of het gaat om een mooi verhaal en plaatje (greenwashing) of dat er daadwerkelijke acties onder liggen.

“Start reading these sustainability reports and it looks like everybody is best in class.”

[Investor relations, AScX industrial company]

“Why is the language in these corporate reports the same? Because companies are checking boxes. The rating frameworks do not judge whether you're a good performer, they will look at whether you have a specific sentence in your annual report, yes or no. If the answer is yes, then you tick the box and you get three points” *[Sustainability manager, AEX industrial company]*

“Everybody now has the feeling like you have to be green, so all of a sudden you see all kinds of industries becoming green where you really wonder – how did you do that in a year? How were you able to turn your company around? That's almost impossible. So there must also be a lot of green washing in the whole ESG story for a lot of companies.” *[Investor relations, AEX industrial company]*

Bron: *Sustainability embedding practices in Dutch listed companies, Maastricht University, 2021*

Bij nadere bestudering van de rapportages van bedrijven op het gebied van duurzaamheid en milieu blijkt dat de meeste bedrijven in detail rapporteren over hun energieverbruik, dat ze minder informatie geven over afval en veel minder informatie over waterverbruik en mobiliteit (zakelijke reizen). Bijna de helft van de bedrijven (46%) heeft geen externe controle (assurance) voor hun niet-financiële informatie (buiten de basiscontrole van de accountant van het management en de materialiteit), 34% biedt beperkte 'assurance' en slechts 20% een redelijke 'assurance'. Daarmee is de controle op niet-financiële informatie duidelijk minder ver ontwikkeld dan de financiële informatie.

4. Heroriëntatie nieuwe ontwikkelingen

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk schetsen we eerste de nieuwe ontwikkelingen, die vooral vanuit het internationale veld op het bedrijfsleven afkomen. Vervolgens schetsen we wat in de interviews naar voren is gekomen over hoe de instrumenten Transparantiebenchmark en Kristalprijs zich nu en in de toekomst verhouden tot deze ontwikkelingen.

Beleid staat niet op zichzelf maar wordt continu beïnvloed door externe factoren die ervoor zorgen dat beleid aan verandering onderhevig is. De context rondom maatschappelijk verantwoord ondernemen verandert bijvoorbeeld continu. De belangrijkste veranderingen/onderwerpen die van invloed zijn op de Transparantiebenchmark en Kristalprijs worden hieronder kort beschreven.

Veranderende maatschappelijke gedachten over verduurzaming en transparantie

De laatste jaren is er steeds meer aandacht voor internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen. Overheden, maar ook ondernemingen en organisaties hebben hier een verantwoordelijkheid in te nemen. Maatschappelijke verslaggeving is bijvoorbeeld een onmisbaar onderdeel geworden van de besluitvormingsprocessen van aandeelhouders, investeerders en andere stakeholders. Hiermee zijn duurzaamheidsaspecten en de maatschappelijke impact van organisaties steeds meer financieel relevant, en daarmee van invloed op de continuïteit van bedrijven en hun verdienmodellen. Daarnaast zijn bepaalde groepen van consumenten steeds kritischer over de maatschappelijke gevolgen van bedrijfsvoering. Uit recent onderzoek blijkt dat driekwart van de consumenten vindt dat bedrijven een positieve bijdrage moeten leveren aan de maatschappij, het milieu en het welzijn van mensen. Daar komt nog bij dat ruim vier van de tien consumenten de duurzaamheidsclaims van bedrijven niet vertrouwt.³² Mede door deze ontwikkelingen neemt het belang van transparante verslaggeving de laatste jaren toe.

“Er is een nieuwe mindset in opkomst. De financiële wereld heeft zich na de kredietcrisis enorm beziggehouden met regelgeving en de positie van financiële instellingen die in zwaar weer zaten. De maatschappelijke relevantie was ondergesneeuwd. Inmiddels opereren niet alleen financiële instellingen, maar alle bedrijven in een context waarin innovatie, digitalisering en een positieve bijdrage aan de wereld belangrijk zijn geworden. Ze kunnen hun continuïteit alleen waarborgen als ze dat speelveld en de belangen van alle betrokkenen goed in ogenschouw nemen. Ook Raden van Commissarissen (RvC's) leggen daarom meer nadruk op maatschappelijke verslaggeving.”³³

De toename in aandacht voor maatschappelijk verantwoord ondernemen heeft ook op Europees niveau voor een trend richting verduurzaming gezorgd. De lancering van de Europese Green Deal is hier een sprekend voorbeeld van. IMVO draagt daarmee voor een belangrijk deel bij aan het behalen van de duurzame ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties (SDG's). Deze doelen zijn van groot belang voor een duurzaam herstel naar een maatschappij met betere arbeidsomstandigheden wereldwijd en een geringere milieu- en klimaatbelasting.³⁴ Internationaal zijn er dan ook verschillende kaders tot stand gekomen om maatschappelijk verantwoord ondernemen te borgen, om zo een bijdrage te leveren aan de SDG's.

³² Uitkomsten jaarlijks marktonderzoek Dossier Duurzaam 2019.

³³ <https://www.transparantiebenchmark.nl/blogs/bij-de-transparantiebenchmark-draait-alles-om-samenhang>.

³⁴ BZ, IMVO van voorlichten tot verplichten, 2020.

4.2 Ontwikkelingen op nationaal niveau

SER-advies in het kader van iMVO

In oktober 2021 heeft de Sociaal Economische Raad (SER) een advies uitgebracht onder de titel *Effectieve Europese gepaste zorgvuldigheidswetgeving voor duurzame ketens*. De minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS) heeft in april 2021 een adviesaanvraag aan de SER gestuurd.

Adviesaanvraag SER

Het kabinet wil bevorderen dat ondernemingen internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen en zo negatieve gevolgen van bedrijfsactiviteiten voor mens en milieu in het buitenland mitigeren en voorkomen. Daarbij wil het kabinet er zorg voor dragen dat de administratieve en financiële lasten van beleid proportioneel zijn met het oog op de doelstelling van het IMVO-beleid.

Het kabinet vraagt de SER dan ook advies te geven over de invulling van een brede gepaste zorgvuldigheidsverplichting. Specifiek vraag ik uw advies over welke varianten van de bouwstenen voor een brede gepaste zorgvuldigheidsverplichting in onderlinge samenhang het meest doeltreffend en doelmatig zijn met het oog op bovengenoemde doelstelling van het kabinet. Daarbij verzoek ik u om bij uw advies over de bouwstenen ook het regeldruk van Sira Consulting te betrekken.

In het advies staat een Europese aanpak centraal met het oog op een gelijk speelveld voor ondernemingen op de Europese markt. Het maakt het voor (sub)leveranciers ook mogelijk op een eenduidige manier te investeren in de verbetering van omstandigheden in de toeleverings-keten en de benodigde krachtenbundeling en marktmacht te organiseren.

“De SER pleit voor een Europese aanpak die verbetering van de omstandigheden voor mens en milieu in de toeleveringsketen vooropstelt en slimme gepaste zorgvuldigheidswetgeving combineert met gezamenlijke actie om geprioriteerde risico’s op sectorniveau aan te pakken. Dit stelt bedrijven in staat om samen met belanghebbenden te werken aan betere omstandigheden in toeleveringsketens en helpt de verwachtingen aan bedrijven in de praktijk te verduidelijken. Deze aanpak bouwt voort op de ervaring van de sectorconvenanten voor internationaal MVO waar Nederland de afgelopen vijf jaar aan heeft gewerkt en ontwikkelt deze verder door naar een nieuwe generatie sectorovereenkomsten op Europees niveau. Dit moet worden aangevuld met overeenkomsten met en steun voor productielanden.”

Rapporteren

Er is coherentie tussen de voorstellen voor duurzaamheidsrapportage in het kader van de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) en de Europese gepaste zorgvuldigheidswetgeving. Hiermee blijven de administratieve lasten beperkt en is er meer kans om duurzame ketenimpact te bereiken. De Europese Commissie moedigt initiatieven om de transparantie in toeleveringsketens te vergroten aan.

In het SER-advies worden de Transparantiebenchmark en Kristalprijs niet genoemd.

Faciliteren

Het advies richt zich op een Europese aanpak, waarbij de SER de Nederlandse overheid adviseert om bedrijven te ondersteunen bij voldoen aan de gepaste zorgvuldigheidswetgeving. *“Dit betekent onder andere de ontwikkeling van duidelijke handreikingen, tools, het bieden van een platform voor leren en uitwisseling en het faciliteren van de totstandbrenging van klachtenmechanismen en sectorovereenkomsten op Europees niveau. Ook vraagt een zorgvuldige implementatie om voldoende tijd voor het bedrijfsleven om zich voor te bereiden, processen aan te passen en te implementeren.”* Er wordt geen aanvullende rol beschreven voor de Nederlandse overheid om extra eisen of inspanningen te leveren. Wel wordt een financiële bijdrage van de overheid verwacht.

De SER beschrijft dat er aanzienlijk kosten gemoeid zijn en dat overheid en bedrijfsleven elk een deel van de kosten moeten dragen. De laatste zin in het advies gaat over deze bekostiging:

“Een totale kostenraming voor de volledige beleidsmix is essentieel om dit verder uit te werken.”

Bron: SER-advies: Effectieve Europese gepaste zorgvuldigheidswetgeving voor duurzame ketens, 2021

4.3 Ontwikkelingen op Europeesniveau

Niet alleen op nationaal niveau verandert de context van transparante verslaglegging, ook het internationale speelveld beweegt. De belangrijkste verandering op internationaal niveau is de komst van de CSRD, een aanscherping van de NFI-richtlijn. Het belangrijkste verschil met de huidige richtlijnen is het aantal bedrijven dat aan de criteria moet voldoen. De huidige NFI richtlijn is alleen verplicht voor grote organisaties van openbaar belang (OOB) en beursgenoteerde ondernemingen. Met komst van de CSRD moeten, naast OOB-instellingen en beursgenoteerde ondernemingen, ook kleine en middelgrote beursgenoteerde bedrijven aan de Europese criteria voldoen.

Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)

In 2019 is de ambitie tot aanscherping van de NFI door de Europese Commissie geuit. Na adviesrondes van de Europese Financial Reporting Advisory Group (EFRAG), is op 21 april 2021 het voorstel van een Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) door de Europese Commissie gepresenteerd, met als doel de bestaande NFI-richtlijn te herzien en aan te scherpen. Op termijn moet dit leiden tot het op één lijn brengen van duurzaamheidsverslaglegging met financiële verslaglegging. De aangescherpte richtlijn moet de transparantie vergroten en zorgen voor een betere verspreiding van duurzaamheidsinformatie in het bedrijfsleven. Daarnaast is het doel om investeerders meer in de richting van duurzame investeringen te bewegen.³⁵ Dit houdt in dat bedrijven zullen moeten rapporteren over de invloed van duurzaamheidskwesties op hun bedrijf en de impact van hun activiteiten op mens en milieu.³⁶ Daarnaast gaat de rapportageverplichting gelden voor alle grote bedrijven (niet meer alleen voor bedrijven met meer dan 500 werknemers) en beursgenoteerde MKB bedrijven (volgens meer simpele richtlijnen dan grote bedrijven), met benodigde mankracht en kosten. Hoe op naleving van de nieuwe richtlijn zal worden gecontroleerd is nog onbekend.

Ruim 3.000 organisaties moeten hier in Nederland aan gaan voldoen, nog exclusief het MKB dat indirect hiermee ook te maken gaat krijgen als gevolg van verzoeken in de keten of van financiers. De CSRD waarborgt naar verwachting de stimulering van NFI en ook de zo gewenste harmonisatie van inhoud en vorm (info komt in het bestuursverslag). De Autoriteit Financiële Markten krijgt overigens als toezichthouder op verslaggeving en assurance ook mandaat bij CSRD-rapportages; via deze route is er wel een kwalitatief gerichte stimulans, maar geen ranking zoals bij de TB

4.4 Impact op Nederlandse instrumenten

De hierboven beschreven nationale en internationale ontwikkelingen hebben impact op de uitvoering van de Transparantiebenchmark en Kristalprijs in de toekomst. Op basis van interviews is een aantal verwachte trends te benoemen.

Transparantiebenchmark en Kristalprijs als voorbereiding op Europese verplichtingen

Uit de eerste ronde interviews komt naar voren dat beleidsmakers de Transparantiebenchmark en Kristalprijs zien als een (vrijwillige) voorbereiding op de in de toekomst geldende Europese verplichtingen.

³⁵ Europese Commissie, EU-taxonomie, duurzaamheidsrapportage door bedrijven, duurzaamheidsvoorkeuren en fiduciaire verplichtingen: Financiering sturen in de richting van de Europese Green Deal (februari 2020).

³⁶ Europese Commissie, ‘Corporate sustainability reporting’: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en

Als bedrijven vóór ingang van de Europese wetgeving in staat zijn aan de criteria van de Transparantiebenchmark te voldoen, zijn zij beter toegerust en voorbereid op de eisen vanuit de CSRD. Dit kan bijdragen aan de internationale concurrentiekracht.

In lijn met het bovenstaande blijkt uit interviews met bedrijven dat de koplopers in de Transparantiebenchmark zich weinig zorgen maken over de invoering van de CSRD. Zij zien zichzelf door de Transparantiebenchmark en andere benchmarks als goed voorbereid. De invoering van de CSRD is vooral spannend voor bedrijven die nog niet rapporteren. Het voldoen aan de Europese eisen kan hen veel tijd en geld gaan kosten. In deze context wordt de Transparantiebenchmark als een waardevolle (vrijwillige) voorbereiding gezien.

Als er door CSRD veel meer bedrijven gaan deelnemen aan de Transparantiebenchmark dan is er meer capaciteit en dus budget nodig om deze rapportages te beoordelen. Het is de vraag of er voldoende menskracht bij een accountancy-bureau beschikbaar is voor deze taak.

Versnelling iMVO door Europese richtlijn

De toekomstige verplichtingen op Europees niveau helpen de mate van iMVO op nationaal niveau te versnellen. Deze versnelling is een belangrijke ontwikkeling in het kader van de toenemende aandacht voor duurzaamheid in het kabinetsbeleid, bij aandeelhouders, investeerders en andere stakeholders, maar ook als verantwoording naar de maatschappij in het algemeen (burgers). In jaarverslagen worden nu nog vaak (duurzaamheids)kwesities weggelaten die investeerders en andere belanghebbenden belangrijk vinden. Daarnaast zal duurzaamheid door de verplichting een onderdeel worden van de bredere verslaglegging van bedrijven en daarmee aan belang winnen in allerlei lagen van het bedrijf, ook de top.

Een belangrijk punt van aandacht is het overvragen van organisaties via alle wetgeving wat betreft rapportering in combinatie met bestaande benchmarks. De meningen zijn daarmee verdeeld of de Transparantiebenchmark nog nodig is om de uitvoering van de CSRD vorm te geven. Het kan een waardevolle voorbereiding zijn voor met name organisaties die nog niet rapporteren. Ook kan het ministerie van EZK zien of organisaties zich voorbereiden op de aankomende CSRD. Tegelijkertijd bestaat het risico van verminderde toegevoegde waarde naast de verwachte verplichting. Het is daarom van belang dat de criteria van de Transparantiebenchmark in ieder geval de verplichte wetgeving opnemen.

Afhankelijk van de invulling van de criteria van CSRD zou de Transparantiebenchmark nog aanvullende criteria kunnen opnemen en daarmee de rol als aanjager van transparantie behouden. Met andere woorden: na de invoering van de CSRD kan de Transparantiebenchmark een instrument worden dat voorlopers in staat stelt verder te gaan in hun rapportering. Bijvoorbeeld door ook de proceskant, kwaliteit, voortgang en/of innovatie te stimuleren in de rapportering. Met name voor de organisaties die al bekend zijn met de benchmark en goed scoren, is dit interessant. Omdat organisaties minder zullen differentiëren (voldoet of voldoet niet), kan het helpen vaker met een schaal te werken bij de beoordeling van criteria. Daarmee blijft de werking (en meerwaarde) van de benchmark overeind, namelijk het laten zien wie er op de meest transparante manier over hun iMVO-beleid rapporteren (en daarmee verder gaan dan de CSRD). Een aandachtspunt hierbij is het vergelijken van semioverheidsbedrijven, beursgenoteerde organisaties of organisaties met aandeelhouders en investeerders, en organisaties die deze structuur niet hebben. Tenslotte heerst er nog onduidelijkheid in de handhaving van de uitvoering van de CSRD. De Transparantiebenchmark kan duidelijk maken in hoeverre organisaties zich aan de wetgeving houden.

Het doel van niet-financiële informatie in jaarverslagen kan mogelijk ook op een andere manier ingevuld worden – met of zonder Transparantiebenchmark als instrument daarnaast. Vanuit de organisaties die wij gesproken hebben komt de mogelijkheid terug om vanuit het ministerie van EZK om samen met brancheorganisaties ondersteuning te bieden in het voldoen aan de CSRD wetgeving en een community op te zetten waarbij er van elkaar geleerd kan worden. Bijvoorbeeld door het periodiek organiseren van workshops, expertsessies en/of trainingen, organisaties uitnodigen om kennis te delen en de dialoog met elkaar aan te gaan. De focus kan hiermee verschuiven van de koplopers naar de achterblijvers die aan de CSRD moeten gaan voldoen. Een bijkomend voordeel hiervan is dat de consistentie in rapportering daarmee gestimuleerd blijft worden. Helderheid creëren over de richtlijnen en een harmonisatie van de jaarverslagen zijn daarbij van belang.

5. Conclusies en aanbevelingen

5.1 Inleiding

Het geheel aan conclusies is gebaseerd op de bevindingen die in de voorgaande hoofdstukken zijn gepresenteerd. De conclusies geven antwoord op de twee hoofdvragen van deze evaluatie namelijk 1) Wat is de bijdrage van de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs aan de doelstellingen van het kabinetsbeleid voor iMVO? En kan de effectiviteit worden vergroot?

En 2) Kunnen de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs een rol blijven spelen, gegeven de nieuwe internationale richtlijn Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)? En welke aanpassingen zijn gewenst?

5.2 Bijdrage aan iMVO-beleid

Transparantiebenchmark heeft een belangrijke bijdrage geleverd in het agenderen van duurzaamheid

Terugkijkend op de evaluatieperiode kan geconcludeerd worden dat het instrument zeker in de beginperiode waarde had. Denken over iMVO was in de begin jaren nog nieuw en transparantie hierover zat niet in de genen van de bedrijven. De Transparantiebenchmark was een van de eerste monitors die zich richtte op de (transparantie van) duurzaamheidsbeleid binnen bedrijven. De bedrijven die in de beginperiode in de Top-20 zaten, hebben veel van elkaar geleerd. De bijeenkomsten werden goed bezocht en werden ook door de bedrijven gewaardeerd. Ook is door de Transparantiebenchmark duurzaamheid hoger op de agenda komen te staan zowel intern bij het management en de toezichthouders, alsook bij de externe omgeving van belanghebbenden.

Relevantie van het instrument is afgenomen

Tegelijkertijd speelt de Transparantiebenchmark zich niet af in een vacuüm. Veel meer beleid en instrumenten hebben ervoor gezorgd dat de bewustwording binnen ondernemingen, stakeholders en consumenten op het gebied van iMVO vergroot is. Soms zijn deze veranderingen zichtbaar en transparant, bij andere ondernemingen zit dit meer in het DNA of wordt het ogenschijnlijk onopgemerkt in de bedrijfsprocessen verwerkt.

Het geheel aan instrumenten en beleid op het gebied van duurzaamheid heeft ervoor gezorgd dat de bewustwording voor duurzaamheid vergroot is bij stakeholders en bij consumenten. De komst van meer (internationale) duurzaamheidsbenchmarks heeft, naast een verandering van de maatschappij, ervoor gezorgd dat de Transparantiebenchmark relatief gezien aan relevantie en doeltreffendheid heeft verloren in de afgelopen periode. De uitkomsten van de Transparantiebenchmark worden minder in de bedrijfsvoering doorgevoerd en er wordt minder naar gevraagd dan andere benchmarks. Hierdoor is het invullen van de Transparantiebenchmark voor veel bedrijven minder belangrijk geworden. Goede voorbeelden worden nog wel van elkaar overgenomen, maar dit geldt met name voor de top-20. De Transparantiebenchmark wordt door de interne opstellers gebruikt om verantwoording af te leggen over activiteiten of duurzame veranderingen in de bedrijfsvoering.

Bedrijfsvoering wordt vrijwel nooit aangepast bij een lage score

Sommige bedrijven twijfelen door deze ontwikkelingen openlijk over het voortzetten van de activiteiten voor de Transparantiebenchmark. Er wordt aangegeven dat het instrument veel tijd kost, dat de indicatoren niet altijd relevant gevonden worden en dat er ook vrijwel niet om gevraagd wordt vanuit de stakeholders of consumenten. Het invullen van de Transparantiebenchmark hangt in hoge mate af van het enthousiasme dat een individuele medewerker heeft voor het deelnemen aan de Transparantiebenchmark. Het goed scoren wordt door bestuurders gewaardeerd vooral met oog op het imago, maar er volgen minimale consequenties als er minder goed gescoord wordt. De bedrijfsvoering wordt ook niet aangepast als er een mindere score uit de Transparantiebenchmark volgt.

Er is een relatief grote groep die de Transparantiebenchmark niet zelfstandig invult. Ook is er een groep die niet transparant is over niet-financiële verslagen. Geconstateerd wordt dat een grote groep achterblijvers al lang geleden in het proces is verloren.

De instrumenten van EZK worden onvoldoende gezien

De evaluatoren vinden het opvallend dat in de officiële beleidsnota's over iMVO-beleid, het onderzoek bij 35 grote Nederlandse beursgenoteerde bedrijven en het advies van de SER de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs niet worden genoemd. Dat kan betekenen dat beleidsmakers en organisaties deze instrumenten niet kennen of onvoldoende van belang achten om deze te noemen (als bouwstenen voor toekomstig iMVO-beleid).

5.3 Transparantiebenchmark en Kristalprijs in de toekomst

De toekomst van de Transparantiebenchmark en Kristalprijs is in belangrijke mate afhankelijk van hoe de CSRD wordt uitgewerkt in criteria (dekt de CSRD dezelfde thema's en criteria af als de TB?) en hoe de naleving wordt geborgd. Wat naleving betreft zijn er drie mogelijkheden voor hoe op naleving van de nieuwe Europese regelgeving wordt gecontroleerd, namelijk: 1) wettelijk geborgd, 2) controle via accountant (zoals bij jaarrekeningen) en 3) op basis van vrijwilligheid.

Op basis van de gevoerde gesprekken en analyse van documenten schetsen wij drie aanvieligroutes voor de Transparantiebenchmark en rol van het ministerie van EZK in de toekomst.

Een nieuwe aanvieligroute zonder Transparantiebenchmark

Als het naleven van de CSRD wettelijk verplicht wordt, kan de Transparantiebenchmark worden beëindigd. De CSRD, tezamen met de beschikbaarheid van diverse andere standaarden voor het rapporteren en benchmarken van duurzaamheidsprestaties, moeten een toename en behoud van transparantie in verslaglegging voldoende kunnen borgen. Door de verplichting vanuit de Europese wetgeving zullen meer organisaties publiekelijke informatie delen over iMVO-beleid. Daarmee zal de o-scoorder groep in sterke mate verkleinen.

Dat betekent dat het ministerie van EZK en RVO de middelen op een andere wijze kunnen inzetten omdat er nog veel inspanningen nodig zijn om het bedrijfsleven voor te sorteren op de transitie voor duurzaamheid. Een belangrijk punt daarbij is het gehoor geven aan het advies van de SER om een de Nederlandse bedrijven te ondersteunen bij het implementeren van de Europese regelgeving met praktische instrumenten gericht op kennisuitwisseling. De Kristalprijs zou eventueel behouden kunnen worden om op die manier aanjager op specifieke thema's te zijn die verder gaan dan de CSRD.

Transparantiebenchmark als instrument behouden

Als de naleving van de CSRD niet wordt afgedwongen maar op basis van vrijwilligheid wordt vormgegeven, heeft de Transparantiebenchmark toegevoegde waarde naast de CSRD. Bij een doelmatige aanpak moeten de criteria van de Transparantiebenchmark wel (minimaal) in lijn worden gebracht met de CSRD. Op deze manier kan de Transparantiebenchmark als waardevolle voorbereiding op de CSRD dienen, met name voor organisaties die op dit moment nog niet rapporteren. Daarnaast wordt er zo gehoor gegeven aan de oproep voor meer uniformiteit in benchmarks en regelgeving.

Afhankelijk van de invulling van de criteria van CSRD zou de Transparantiebenchmark nog aanvullende criteria kunnen opnemen en daarmee de rol als aanjager van transparantie behouden. Bijvoorbeeld door ook iMVO-processen, voortgang en/ of innovatie in de rapportering op te nemen. Omdat organisaties minder zullen differentiëren (voldoet of voldoet niet), kan het helpen vaker met een schaal te werken bij de beoordeling van criteria.

Bij het voortzetten van de Transparantiebenchmark zijn er twee punten van aandacht. Ten eerste blijkt uit het onderzoek van de Maastricht Universiteit dat er bijna 50 standaarden en benchmarks zijn voor het rapporteren over duurzaamheid en bedrijven er meerdere invullen. In de interviews wordt dit beeld

bevestigd en is de roep om meer eenheid te brengen. Een tweede punt is de administratieve lasten die gepaard gaan met het invullen van de Transparantiebenchmark en andere standaarden voor duurzaamheid. Ook het systeem van self-assessment en reviews komt door de administratieve lasten (nu alle 500 organisaties zullen rapporteren) mogelijk onder druk te staan.

De Transparantiebenchmark tot invoering CSRD als transitiefase

Een tussenvorm van de twee genoemde opties betreft het voortzetten van de Transparantiebenchmark tot een paar jaar na de invoer van de CSRD. Voor de gewenning en naleving van nieuwe regelgeving is vaak een aantal jaar nodig. Dit gegeven kan ervoor pleiten voorlopig met de Transparantiebenchmark door te gaan, tot men aan de CSRD gewend is. De Transparantiebenchmark biedt daarmee een houvast voor organisaties om hun niet-financiële jaarverslag te ontwikkelen en aan te scherpen waar nodig (op basis van de toebedeelde score). Na een aantal jaar kan vervolgens een definitieve keuze over het voortzetten van de Transparantiebenchmark worden gemaakt. Ook de Kristalprijs is tijdens deze transitie van toegevoegde waarde door de thema's waarin actuele belangrijke iMVO thema's extra aan bod kunnen komen.

Aansluitend bij de eerste optie is het hierbij van belang dat de criteria van de Transparantiebenchmark worden aangepast aan de criteria van de CSRD en de verplichte wetgeving opnemen. Op deze manier kan de Transparantiebenchmark van waarde zijn als voorbereiding op de invoering van de CSRD, met name voor organisaties die nog niet rapporteren.

5.4 Aanbevelingen

Vier het succes met een goed afscheid

Zoals uit deze evaluatie naar voren komt, hebben de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs mede geleid tot het transparanter rapporteren door bedrijven van hun inspanningen voor duurzaamheid. Er zijn bedrijven die van elkaar geleerd hebben hoe te rapporteren en welk strategie en activiteiten andere bedrijven voor duurzaamheid inzetten. De precieze blik vanuit de accountancy op het correct invullen, heeft de kwaliteit verhoogd en zo is de state-of-the-art reporting ontstaan. Dat positioneert een deel van de bedrijven goed om met de aankomende verplichting vanuit CSRD aan de slag te gaan.

De Transparantiebenchmark zal naar verwachting een overlap kennen met de rapportageverplichting vanuit CSRD. Om bedrijven tweemaal dezelfde informatie te laten invullen, is niet doelmatig. Aanbevolen wordt om de Transparantiebenchmark over te laten gaan in de uitvoering van de CSRD wat in de praktijk waarschijnlijk betekent dat de Transparantiebenchmark als de CSRD is ingevoerd kan worden beëindigd. De Transparantiebenchmark kan dan met een afsluitend congres in 2022 of 2023 worden beëindigd. Op dat congres kan worden teruggekeken en kunnen lessen worden gedeeld. Dan kunnen ook het ministerie van EZK en RVO aangeven hoe ze bedrijven ondersteunen bij de implementatie van CSRD en het opvolgen van het SER-advies over gepaste zorgvuldigheidswetgeving voor duurzame ketens.

Borg een eenduidige strategie op het gebied van iMVO

Mede op basis van het SER-advies is er reden voor het ministerie van EZK om met het ministerie van BZ (BHOS) en RVO aan tafel te gaan. Het gesprek kan dan gaan over op welke wijze CSRD in Nederland wordt geïmplementeerd en hoe dit past als bouwsteen in de gepaste zorgvuldigheidswetgeving. Een gecoördineerde voorlichtingsactie is nodig om het Nederlandse bedrijfsleven te faciliteren bij deze regelgeving. En vanuit de gedachte dat transparant rapporteren over duurzaamheid doorwerkt in de strategie en activiteiten van bedrijven en ze zo voorbereid op de maatschappelijke transitie.

Naast de invalshoek van het bedrijfsleven zit het ministerie van EZK ook vanuit het klimaatbeleid aan tafel. In het kader van het klimaatbeleid zijn ook rapportageverplichtingen en is een vorm van integrale rapportage doelmatig. Daarmee zit het ministerie van EZK vanuit twee belangen aan tafel.

Panel van Deskundigen blijven benutten

De gesprekken met het Panel van Deskundigen getuigden van goed inzicht in de materie en een visie op de (inter)nationale ontwikkelingen. Aanbevolen wordt om dit panel te laten bestaan en als klankbord te benutten voor het vormgeven van de faciliterende rol richting het bedrijfsleven en andere nieuwe beleidsinitiatieven op het gebied van iMVO, ook van BHOS.

Zorg voor een goede transitie naar CSRD

Er heerst op dit moment nog onduidelijkheid over de invulling en naleving van de CSRD. Het ministerie van EZK kan voorstellen in Brussel doen over de criteria, het praktisch toepasbaar maken voor de bedrijven en de wijze van borging van CSRD.

De Transparantiebenchmark en Kristalprijs kunnen een rol spelen in de overgang naar de CSRD toe. Deze instrumenten bieden een houvast voor organisaties om hun niet-financiële jaarverslag te ontwikkelen en aan te scherpen waar nodig op basis van de toebedeelde score en feedback uit het assessment. Met name voor organisaties die nog niet rapporteren, liggen hier kansen.

Er is een rol voor het ministerie van EZK om samen met brancheorganisaties ondersteuning te bieden in het voldoen aan de CSRD wetgeving en een community op te zetten waarbij er van elkaar geleerd kan worden. Bijvoorbeeld door het periodiek organiseren van workshops, expertsessies en/ of trainingen, organisaties uitnodigen om kennis te delen en de dialoog met elkaar aan te gaan. De focus kan hiermee verschuiven van de koplopers naar de achterblijvers die aan de CSRD moeten gaan voldoen wat een incentive creëert om deel te nemen. Een bijkomend voordeel hiervan is dat de consistentie in rapportering daarmee gestimuleerd blijft worden. Helderheid creëren over de richtlijnen en een harmonisatie van de jaarverslagen zijn daarbij van belang.

Borging

Een les van de Transparantiebenchmark is dat een instrument dat niet voor alle 500 organisaties verplicht is en waar beperkte sancties voor naleving zijn niet op vrijwillige basis leidt tot volledige deelname. En er zijn bedrijven die niet of beperkt verslag doen van hun niet-financiële prestaties. Om het peloton en de achterblijvers mee te krijgen en meer transparante verslaglegging te krijgen, is een meer verplichte aanpak met sancties nodig. Dat is ook conform de omslag die in het iMVO-beleid wordt gemaakt, waarbij 'Verplichten' onderdeel van het motto is geworden: van Voorlichten naar Verplichten.

Er valt te leren van andere, bestaande processen van de manier waarop het hebben van financiële jaarrekeningen op dit moment wordt geborgd. Nederlandse organisaties zijn verplicht om elk jaar hun jaarrekening te deponeren bij Kamer van Koophandel. De Belastingdienst controleert op deze verplichting. Een ander voorbeeld zijn de goede doelenorganisaties. Zij kunnen een vrijstelling voor het afdragen van belasting krijgen op giften die zij ontvangen. Dan moeten zij voldoen aan de criteria van de Algemeen Nut Beogende Instelling. Deze organisaties zijn verplicht hun jaarrekening op hun website te publiceren en de Belastingdienst controleert dat en trekt zonnodig de ANBI-status in.

De implementatie van de Europese richtlijn CSRD kan daarbij aanleiding zijn om invulling te geven aan de borging van het goed rapporteren. Er kan een model worden gekozen dat lijkt op dat van de financiële jaarrekeningen en/of de ANBI-status. Een vraagstuk daarbij is of er nieuwe taken bij de Belastingdienst bij moeten komen, gegeven de beperkte capaciteit aldaar. De Autoriteit Financiële Markten krijgt als toezicht-houder op verslaggeving en assurance ook mandaat bij CSRD-rapportages. Via deze route is er een kwalitatief gerichte stimulan, maar niet een vergelijkbare ranking zoals bij de Transparantiebenchmark.

Bijlage 1 - Evaluatiematrix

Deelvraag	Sub vraag	Beoordelingscriteria	Databronnen/methoden
1. Op welke wijze en in welke mate dragen de Transparantiebenchmark en de Kristalprijs (TB en KP) bij aan de doelstellingen van het kabinetsbeleid voor iMVO en duurzaamheidsbeleid in brede zin? Is dit in lijn met onder meer de doelstelling vooraf en de beleids-theorie?	<ul style="list-style-type: none"> • Wat is het kabinetsbeleid voor iMVO? • Wat is het duurzaamheidsbeleid van de overheid in brede zin? • Wat waren de doelstellingen vooraf? • Hoe ziet de beleidstheorie eruit? 	<ul style="list-style-type: none"> • Mate waarin TB en KP bijdragen aan de doelstellingen van het kabinetsbeleid en doelstellingen voor iMVO en duurzaamheidsbeleid in brede zin • Theoretische doorwerking aan de hand van een beleidstheorie 	<ul style="list-style-type: none"> • Deskstudie (data en literatuur) • Diepte-interviews met XX • Toetsing met de begeleidingscommissie
2. In welke mate worden de doelstellingen van de TB en de KP behaald om inzichtelijk te maken hoe transparant ondernemingen rapporteren over hun iMVO-beleid en om bedrijven te stimuleren van elkaar te leren op dit terrein? Draagt de TB daarmee bij aan het internaliseren van due diligence in verslaglegging en een toegenomen inzicht in financiële, commerciële en maatschappelijke resultaten van de onderneming?	<ul style="list-style-type: none"> • In welke mate zorgen de TB en KP voor transparante rapportage van ondernemingen over hun iMVO-beleid? • In hoeverre wordt er van elkaar geleerd op het gebied van iMVO door toedoen van de TB en KP? • In hoeverre draagt de TB bij aan het internaliseren van due diligence in verslaglegging? • In hoeverre leidt de TB tot een toegenomen inzicht in de financiële, commerciële en maatschappelijke resultaten van de onderneming? 	<ul style="list-style-type: none"> • Mate waarin doelstellingen TB en KP worden behaald 	<ul style="list-style-type: none"> • Deskstudie (data en literatuur) • Diepte-interviews met XX • Toetsing met de begeleidingscommissie
3. In welke mate is Nederland, mede met het iMVO-beleid, de TB en KP, op dit moment al voorbereid op de invoering van de wijzigingen van de NFI-richtlijn en/of andere EU iMVO-wetgeving die zien op iMVO-vereisten?	<ul style="list-style-type: none"> • Wat zijn de wijzigingen in de NFI-richtlijn? • Wat zijn wijzigingen in andere EU iMVO-regelgeving? • In welke mate is Nederland voorbereid op deze wijzigingen? 	<ul style="list-style-type: none"> • Mate waarin Nederland voorbereid is op invoering of wijziging EU-wetgeving 	<ul style="list-style-type: none"> • Deskstudie (data en literatuur) • Diepte-interviews met XX • Toetsing met de begeleidingscommissie
4. Is te voorzien tot welke beleidswijzigingen met betrekking tot de TB en de KP de aanpassing van de NFI-richtlijn met een iMVO-rapportageplicht zal leiden?	<ul style="list-style-type: none"> • Wat zijn de wijzigingen in de NFI-richtlijn met betrekking op een iMVO-rapportageplicht? • Welke beleidswijzigingen zijn te voorzien voor de TB en KP i.r.t. de nieuwe NFI-richtlijn? 	<ul style="list-style-type: none"> • Mate waarin beleidswijzigingen in TB en KP zijn voorzien als gevolg van aanpassingen van de NFI-richtlijn 	<ul style="list-style-type: none"> • Deskstudie (data en literatuur) • Diepte-interviews met XX • Toetsing met de begeleidingscommissie
5. Op welke wijze kunnen de TB en de KP effectiever bijdragen aan de (brede) hoofddoelen van het iMVO kabinetsbeleid en de verschillende beleidsinstrumenten daarbinnen (navolgings-doelstelling met betrekking tot de OESO-Richtlijnen en de hieraan verbonden 90% doelstelling, iMVO convenanten, MVI-Overheidsaankopen). Hoe is het gedrag van bedrijven (ook die bedrijven die nu niet rapporteren) te beïnvloeden?	<ul style="list-style-type: none"> • Wat zijn de hoofddoelen van het iMVO- kabinetsbeleid? • Wat zijn de verschillende beleidsinstrumenten binnen het iMVO-kabinetsbeleid? • Hoe kan het gedrag van bedrijven – zowel degenen die wel als niet rapporteren over hun iMVO – worden beïnvloed? 		<ul style="list-style-type: none"> • Deskstudie (data en literatuur) • Diepte-interviews met XX • Toetsing met de begeleidingscommissie

Deelvraag	Sub vraag	Beoordelingscriteria	Databronnen/methoden
6. Op welke wijze kunnen deze instrumenten bijdragen aan het bredere beleid gericht op duurzame economische groei met doelstellingen i.r.t. de domeinen sociaal, milieu en economie en specifiek het bedrijfslevenbeleid? Hoe kan bijvoorbeeld het thema transparantie klimaat 2021 bijdragen aan relevante dossiers (klimaat, iMVO, bedrijvenbeleid in de volle breedte)?	<ul style="list-style-type: none"> • Wat zijn de doelstellingen/het brede beleid ten aanzien van de duurzame economische groei i.r.t. de domeinen sociaal, milieu en economie, specifiek voor het bedrijfslevenbeleid? • Wat zijn de relevante dossiers op het gebied van iMVO en klimaat? • Hoe kan het thema transparantie klimaat 2021 bijdragen aan relevante dossiers? 		<ul style="list-style-type: none"> • Deskstudie (data en literatuur) • Diepte-interviews met XX • Toetsing met de begeleidingscommissie
Sub-vraag 7a. Op welke wijze dragen de TB en KP bij aan het formuleren, uitvoeren en communiceren van hun iMVO-beleid? In welk mate zijn organisatie en processen gericht op totstandkoming van in dat kader efficiënt en effectief? Welke aanbevelingen ziet de onderzoeker om de TB voor om de (mogelijke) bijdrage van de TB en KP aan de bedrijfsstrategie te versterken?	<ul style="list-style-type: none"> • Wat is de doelmatigheid van de TB en KP? • Wat is de doeltreffendheid van de TB en KP? • Wat zijn aanbevelingen om de TB en KP te verbeteren, specifiek op de bijdrage aan de bedrijfsstrategie? 		<ul style="list-style-type: none"> • Deskstudie (data en literatuur) • Diepte-interviews met XX • Toetsing met de begeleidingscommissie
Sub-vraag 7b. Wat betekent de ontwikkeling van de Europese Non Financial Information Richtlijn (NFI) die in de komende periode zal worden ingevoerd - potentieel- mogelijk voor -de uitvoering van- het beleid?	<ul style="list-style-type: none"> • Wat zijn de wijzigingen in de NFI-richtlijn? • Wat betekent deze wijziging mogelijk voor de uitvoering van het iMVO-beleid? 		<ul style="list-style-type: none"> • Deskstudie (data en literatuur) • Diepte-interviews met XX • Toetsing met de begeleidingscommissie
Sub-vraag 7c. Tot welke aanbevelingen leiden de antwoorden op deze vragen m.b.t. de doelstellingen en de organisatie en uitvoering van de TB en de KP en m.b.t. de positionering in het bedrijvenbeleid van deze instrumenten?	<ul style="list-style-type: none"> • Wat zijn de aanbevelingen m.b.t. de doelstellingen van de TB en KP? • Wat zijn de aanbevelingen m.b.t. de organisatie en uitvoering van de TB en KP? • Wat zijn de aanbevelingen m.b.t. de positionering in het bedrijvenbeleid van de TB en KP? 		<ul style="list-style-type: none"> • Deskstudie (data en literatuur) • Diepte-interviews met XX • Toetsing met de begeleidingscommissie

Bijlage 2 - Interviews

Interviewronde 1: sleutelspelers

Tabel B 1 Lijst met geïnterviewden in ronde één (sleutelspelers)

Naam	Betrokkenheid Transparantiebenchmark
Tom Emmelkamp	EY
Roy Linthorst	EY
Paul Tops	Ministerie van EZK
Maurits van Os	Ministerie van EZK
Robert Mul	NBA
Paul Hurks	NBA
Monique Boon	RVO
Sarafina Boermans	RVO
Arnold Sneekes	RVO
Cees-Jan Blaauboer	RVO
Monika Milz	Voorzitter Jury van de Kristalprijs
Martin Hoogendoorn	Jurylid Kristalprijs
Teresa Fogelberg	Voorzitter Panel van Deskundigen
Nancy Kamp Roelands	Voormalig voorzitter Panel van Deskundigen
Giuseppe van der Helm	Vicevoorzitter Panel van Deskundigen
Dick de Waard	RUG onderzoek
Marhijn Visser	Lid Panel van Deskundigen
René Orij	Lid Panel van Deskundigen

Interview ronde 2: organisaties

Tabel B 2 Lijst met geïnterviewde personen en organisaties in ronde twee (bedrijven en organisaties)

Ronde 2: organisaties
Philips
Schiphol
NS
Havenbedrijf Rotterdam
ABN AMRO
Van Lanschot Kempen
Volksbank
ANWB
Signify
Tata steel
Tennet
Heijmans
Witteveen + Bos
Heineken
Rijkszwaan
Royal Peterson & Control Union

Over Ecorys

Ecorys is een toonaangevend internationaal onderzoeks- en adviesbureau dat zich richt op de belangrijkste maatschappelijke uitdagingen. Door middel van uitstekend, op onderzoek gebaseerd advies, helpen wij publieke en private klanten bij het maken en uitvoeren van gefundeerde beslissingen die leiden tot een betere samenleving. Wij helpen opdrachtgevers met grondige analyses, inspirerende ideeën en praktische oplossingen voor complexe markt-, beleids- en managementvraagstukken.

Onze bedrijfsgeschiedenis begon in 1929, toen een aantal Nederlandse zakenlieden van wat nu beter bekend is als de Erasmus Universiteit, het Nederlands Economisch Instituut (NEI) oprichtten. Het doel van dit gerenommeerde instituut was om een brug te slaan tussen het bedrijfsleven en de wereld van economisch onderzoek. Het NEI is in 2000 uitgegroeid tot Ecorys.

Door de jaren heen heeft Ecorys zich verspreid over de wereld met kantoren in Europa, Afrika, het Midden-Oosten en Azië. Wij werven personeel met verschillende culturele achtergronden en expertises, omdat wij ervan overtuigd zijn dat mensen met uiteenlopende eigenschappen een meerwaarde kunnen bieden voor ons bedrijf en onze klanten.

Ecorys excelleert in zeven werkgebieden:

- Economic growth;
- Social policy;
- Natural resources;
- Regions & Cities;
- Transport & Infrastructure;
- Public sector reform;
- Security & Justice.

Ecorys biedt een duidelijk aanbod aan producten en diensten:

- voorbereiding en formulering van beleid;
- programmamanagement;
- communicatie;
- capaciteitsopbouw (overheden);
- monitoring en evaluatie.

Wij hechten waarde aan onze onafhankelijkheid, onze integriteit en onze partners. Ecorys geeft om het milieu en heeft een actief maatschappelijk verantwoord ondernemingsbeleid, gericht op meerwaarde voor de samenleving en de markt. Ecorys is in het bezit van een ISO14001-certificaat dat wordt ondersteund door al onze medewerkers.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas